

Selskapet
for
Grimstad Bys Vel

Medlemsskrift nr 64 – 2020

Copyright Selskapet for Grimstad Bys Vel 2020
ISBN 978-82-90928-19-8
ISSN 0803-1045

Opplag: 900
Redaktør: Per Ivar Ruhaven

Layout og grafisk produksjon: Interface Media as
Forside: «Utsikt fra Heia» ca. 1930 av Rasmus Strømme.
Heia han har stått på er Lille Rorehei, fjellknausen mellom
Lillerore og Vestregate.
Bildet tilhører Grimstad kommunes samlinger.
Foto: Knut Brautaset

Selskapet for Grimstad Bys Vel
Postboks 197
4892 Grimstad

INNHold

1.	Forord	4
	<i>Av Per Ivar Ruhaven</i>	
2.	Litt om medlemsskrift n. 1 og Byselskapets tjuvstart i 1920	6
	<i>Av Odd Fr. Johnsen</i>	
3.	Grooseneset.....	11
	<i>Av Helge Grobæk</i>	
4.	De første arbeidere i Grimstad 1. mai – sånn sett litt fra sidelinja	22
	<i>Av Røyne Kyllingstad</i>	
5.	En tid å minnes.....	25
	<i>Av Thor Fennefoss</i>	
6.	Stedsnavn 3.....	38
	<i>Av Per Ivar Ruhaven</i>	
7.	Briggen <i>Dacapo</i> av Grimstad	59
	<i>Av Knut Brautaset</i>	
8.	Sjømannens hilsen hjem.....	68
	<i>Av Johan Anton Wikander</i>	
9.	Årsberetning for Selskapet for Grimstad Bys Vel	87
10.	Årsberetning fra Skjærgårdskomiteen.....	88
11.	Annonser.....	91

FORORD

Av Per Ivar Ruhaven

I år kan vi koste på oss et aldri så lite jubileum. I 1920, altså for 100 år siden, kom Byselskapets første medlemsskrift ut. Det oppsiktsvekkende ved dette er at Byselskapet først ble stiftet i februar 1922, altså nærmere to år etter at det første nummeret ble trykket. I årsskriftets første artikkel utdyper Odd Fr. Johnsen denne litt spesielle tildragelse.

Rett før krigen fikk Byselskapet kjøpt Grooseneset. Helge Grobæk forteller historien til det flotte friluftsområde vi har på Groos.

I artikkelen *En tid å minnes* fortsetter Thor Fennefoss sin mimring om det å vokse opp i byen i årene etter krigen. I år beskriver han livet rundt Torvet og tar for seg alle butikkene der og i øvre og nedre del av Storgaten.

Røyne Kyllingstad skriver i sin artikkel hvordan hans mor, Målfrid Markussen, opplevde 1.mai-toget i Grimstad for omtrent hundre år siden.

I år avslutter redaktøren sin «navnevandring» i gamle Grimstad. Denne gang handler det om steds- og gatenavn vest for Storgaten.

Briggen *Dacapo* ble bygd på Rønnes og sjøsatt i 1866. Knut Brautaset gjør rede for briggens historie helt frem til den møtte sin skjebne i 1882.

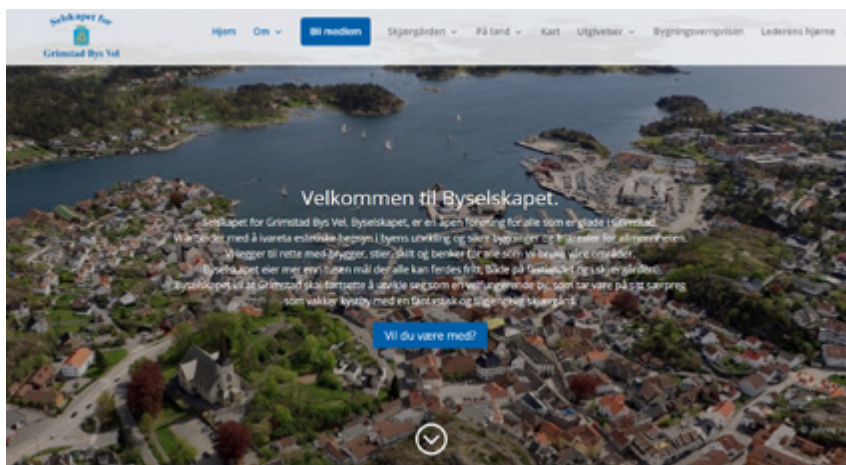
Hva brakte sjøfokene i seilskutetiden med seg hjem fra fjerne farvann? Det er vel få som vet det bedre enn Johan Anton Wikander. I heftets siste artikkel beretter han bl.a. om sin egen «samlemani», og avslutningsvis forteller han om de spesielle «Silver leaves» - postkortene fra Cape Town i Sør Afrika.

Byselskapet vil i løpet av høsten få en ny og bedre hjemmeside på nettet. Da vil alle medlemsskriftene bli tilgjengelige som PDF-filer. Det er også laget en bibliografi som omfatter alle artiklene i medlemsskriftene. Det er en tematisk innholdsfortegnelse som vil gjøre det lettere å søke på ulike temaer som er omhandlet i skriftene.

Hjemmesiden har fått et helt nytt design og har fått mye nytt innhold. Det er informasjon om Byselskapets virksomhet og eiendommer, interaktivt kart og ikke minst et enkelt innmeldingsskjema med mer. Årsmøtedokumenter vil bli gjort tilgjengelige på hjemmesiden.

Knut Brautaset og Carsten S. Due har også i år vært gode støttespillere for redaktøren. I tillegg har Knut hjulpet med å få de fleste av illustrasjonene på plass. Takk også til Bodil Austenaa Johansen som har hatt ansvaret for annonsene.

Som vanlig retter vi en stor takk til årets artikkelforfattere og til våre trofaste annonsører. Uten disse ble det intet medlemsskrift.

Byselskapets nye hjemmeside med adresse www.grimstadbysvel.org

Byselskapet har også en Facebookside. Her kommer det noe mer løpende informasjon.

LITT OM MEDLEMSSKRIFT NR. 1 OG BYSELSKAPETS TJUVSTART I 1920

Av Odd Fr. Johnsen

Som vi vet ble Selskapet for Grimstad Bys Vel stiftet i 1922. I selskapets lover, vedtatt på et konstituerende møte den 15. februar 1922, står det bl.a. at selskapet skal utgi lokalhistoriske skrifter, og «om mulig - et årlig utkommende Grimstad-hefte, som tilstilles selskapets medlemmer». (§ 1)

Slik lyder altså vedtaket fra 1922. Det som imidlertid gjør dette en smule spesielt, og i tillegg litt morsomt, er det faktum at Medlemsskrift nr. 1 fra Selskapet for Grimstad Bys Vel så dagens lys allerede i 1920. Man utga altså det første medlemsskriftet to år før Byselskapet formelt var stiftet. Sagt på en annen måte: En forening som formelt sett ikke eksisterte, og følgelig heller ikke hadde medlemmer, var ikke snauere enn at de ga ut et hefte som de valgte å kalle et medlemsskrift. Dermed kan vi allerede i år markere at det er 100 år siden Byselskapets første medlemsskrift forelå, mens Byselskapet selv må vente et par år på sitt 100 års jubileum.

Det er all grunn til å spørre seg hvordan det ble slik, og svaret finner vi i Reidar Marmøys bok «Grimstad – byen med skjærgården». Dette er en bok om Grimstad Byselskaps historie, skrevet og utgitt til selskapets 75 års jubileum i 1997.

Reidar Marmøy er i sin bok helt klar på årsaken til at utgivelsen av medlemsskriftene

Karl Olaus Knutson (1865-1929), stifter av Selskapet for Grimstad Bys Vel

fikk en slik tjuvstart. Han kaller det et resultat av arbeidsmåte og tenkesett hos Grimstads daværende kemner Karl O. Knutson.

Vi kan trygt kalle Knutson for Byselskapets far. Allerede i 1919 skrev han to artikler i Grimstad Adressetidende, der han utdypet sin visjon om hva et byselskap ville bety for Grimstads framtid. Knutson var ikke i tvil om selskapets viktigste oppgave: «Selskapets formaal blir i første rekke at arbeide for byens forskjønnelse».

Marmøy skriver: «For byens dynamiske og til dels omstridte kemner var saken ganske enkel. Når han hadde bestemt seg for å stifte et byselskap, så eksisterte det fra samme stund. Dette var for ham den reelle side ved saken, resten var enten formaliteter eller praktiske ordninger». Et annet sted i boken skriver Marmøy: «Selskapet var en realitet for Karl O. Knutson. Han manglet bare medlemmer og penger».

Vinteren 1920 møttes sju av byens borgere for å diskutere hva som måtte gjøres før byselskapet formelt kunne bli stiftet. Et foreløpig styre ble etablert, og her ble Karl O. Knutson valgt til intet mindre enn formann, kasserer og sekretær. Det ble bestemt å avvertere i Grimstads to aviser og invitere byens borgere til å bli medlem av Byselskapet. Videre ble det besluttet å sende en innbydelse om medlemskap til de utflyttede grimstadfolk som man kjente adressen til. Med i innbydelsen skulle følge en brosjyre med artikler og uttalelser om Grimstad.

Det var denne brosjyren som ble til Medlemsskrift nr. 1 for Selskapet for Grimstad Bys Vel, utgitt som før nevnt nesten to år før selskapet ble stiftet. Heftet ble og lagt ut for salg, og solgt i 300 eksemplarer. Det betød kjærkomne inntekter i den fremtidige foreningskasse.

La oss så se nærmere på innholdet i heftet. Det er på ca. 30 sider, hvorav 10 sider er annonser fra diverse virksomheter i byen. Det opplyses ikke hvem som er redaktør av skriftet, men vi kan trygt regne med at det er Knutson selv som har trukket i trådene. Han bidrar dessuten med egne tekster, i så vel prosa som lyrikk. Det er for øvrig også andre lyriske innslag i heftet, det første finner vi allerede på tittelbladet. Der har Knutson valgt å plassere siste vers av Henrik Wergelands sang Dalvise, bedre kjent som «Det er min sjel en frydfull trang». Hvilke tanker som ligger bak dette valget, er ikke godt å si. Men det er kanskje noe overraskende at Grimstad Byselskaps «åpningsfanfare» består av noen verselinjer helt uten lokal tilknytning.

To andre vers i heftet virker imidlertid å ha sin lokale forankring i orden, i hvert fall ved første øyekast. Disse versene har nemlig overskriften «Grimstad og Grimstadnaturen», og forfatter er Henrik Ibsen.

Medlemsskrift nr. 1.

*Selskapet for
Grimstad bys vel.*

Hist slanken silje, hæg og pil
og rogn sig sammenranke.
Det nøkne fjeld de dække vil —
det er en kjærlig tanke.
Saa, norske brødre! Byrst ved byrst
vi ville med vemodig lyst
vor moders bryst selv hylle til —
det er en kjærlig tanke.

Henr. Wergeland.

Grimstad.

Lilles.-Grimstad-Postens boktrykkeri
1920.

Men ved nærmere ettersyn er dette et dikt som fra Ibsens hånd slett ikke handler om Grimstad. Diktet heter egentlig «I havsnød», og er på hele 26 vers. Bakteppet er den daværende konflikt mellom Danmark og Tyskland. Ibsen talte sterkt for at Norge måtte hjelpe Danmark dersom det ble krig. (Da den dansk-tyske krig brøt ut i 1864, forholdt Norge seg passiv, til Ibsens store skuffelse.) Som vi skjønner et dette egentlig et dikt med storpolitiske undertoner, men i Byselskapets medlemsskrift nr. 1 har man tatt de to første strofene, gitt dem en ny overskrift, og presentert det som en beskrivelse av Grimstad-skjærgården.

Som nevnt var Karl O. Knutson svært opptatt av «Byens forskjønnelse», og han bruker nettopp den formuleringen som tittel på det vi kan kalle hans «lederartikkel» i heftet, der han utdyper dette nærmere.

Ellers kan heftet by på uttalelser fra flere av datidens kjente menn, med statsminister Gunnar Knudsen i spissen. Statsministeren forteller at han har vært i Grimstad flere ganger, og han beskriver landskapet her som «noget av det eiendommeligste og mest tiltrækkende vort land eier».

Ibsen-muséet blir ikke overraskende trukket fram. Det ble som kjent åpnet i 1916 som vårt lands første Ibsen-museum, og ble da av statsråd Jørgen Løvland karakterisert som et verdensminne.

La oss og ta med noen ord om annonsene. Nærmere 30 lokale virksomheter har annonsert. De aller fleste av dem er nå borte. Hederlige unntak er Grimstad Adressetidende og Grimstads Sparebank, sistnevnte dog med annet navn.

Som rimelig er, munner heftet ut i en sterk oppfordring om straks å melde seg inn i byselskapet. (Selv om det altså ennå formelt ikke eksisterte). Knutson skriver: «Det har stor betydning at selskapet faar en god start, og at det allerede fra først av viser sig at vinde tilslutning». Et annet sted slår han fast: «For et saadant byselskap vil der i aarene fremover melde sig mange og interessante opgaver. Vi tviler ikke om, at det vil komme til at sette sig varige merker i byens utvikling og historie. Vi skulde bare hat det for længe siden!»

GROOSENESET

Av Helge Grobæk

I to tidligere artikler i Byselskapets årsskrift har jeg tatt for meg «Groos på 1950-60 tallet, slik jeg husker det» (2009) og «Fra Groos uthavn via Groos sommerpensjonat til Skral Festival» (2015). I denne artikkelen vil jeg konsentrere meg om Grooseneset, der jeg selv vokste opp i huset som i dag går under navnet Gittas hus. Neset har en lang historie med ulike virksomheter og skiftende eierforhold, og området er også interessant når det gjelder vegetasjon og fugleliv.

Grooseneset februar 2020. Gittas hus er restaurert og med ny kledning på sydsiden nøyaktig lik det gamle. På vestsiden er de gamle håndblåste vindusglassene fra 1862 også bevart. Foto: Helge Grobæk

I Miljødirektoratets «Naturbase - fakta ark med identitetsnummer BN00066683» for Groos Ø (Grooseneset), omtales området langs sjøkannten som et rikt strandberg av viktig verdi. Registreringsdato er 05.06.2009, og feltundersøkelser er gjort av Biofokus samme dag. Det er et viktig dokument som påviser artsmangfold av både vegetasjon og fugleliv.

Utdrag: Strandbergene er særlig rike på karplanter lengst ut på neset i sørvest. Strandbergene her er trolig betydelig fuglegjødsete. Lenger inn blir vegetasjonen gradvis fattigere, og busk- og tresjiktet gjør seg mer gjeldene (furu, eik og einer). De rike strandbergene veksler også med kantkratt bestående av nypebusker, vivendel og einer. Fra strandbergene er notert engtjæreblom, blodstorkenebb, sølomure, kystbergknapp, småbergknapp, broddergknapp, vårarve, ettårsknavel, flerårsknavel, småsmelle, strandsmelle, fjørekoll, tiriltunge, rundflatbelg, harekløver, storblåfjør, gulmaure, kystgrisøre, hårsveve, smalkjempe, strandløk, dvergsmyle, lodnefaks, rødsvingel og sauesvingel. I nordøst inngår en liten sandstrand med strandrug, og i kant av strandeng inngår bl.a. gulmaure, blodstorkenebb og dunhavre.

Karplantefloraen er relativt rik. Til dels gjelder dette også lavfloraen på berg. Muligens gir det store karplantemangfoldet også grunnlag for et rikt insektliv mm. Området er også attraktivt for bl.a. hettemåke, ender og makrellterne.

Deler av området bærer preg av slitasje grunnet mye menneskelig trafikk, spesielt stranden og engene i nordøst. Det er også ekspansjon av fremmede arter der fra tilgrensende plen og parklandskap.

Naturverdiene er knyttet til stabile forhold, og er sårbart overfor forstyrrelser og inngrep. Lokaliteten bør derfor få utvikle seg fritt uten inngrep. Ferdsel og bruk av området bør begrenses.

Via Google kan man selv foreta undersøkelser om de observerte planters bruksområder. Her er noen eksempler på medisinsk bruk. Nyper inneholder C-vitaminer, vivendel er både urin- og avføringsdrivende, og tiriltunge ble tørket og blandet med brennevin for magesmerter. Hårsveve er en antibiotisk

Deler av stien ut til Grooseneset. Clara Thue Ebbell kaller den «Ibsens kjærlighetssti» i sin bok «I ungdomsbyen med Henrik Ibsen» (1966). Foto: Helge Grobæk

urt og brukes bl.a. i vår tid ved luftveisproblemer. *Kystgrisøre* brukes i salater og tørket kan røttene gi en slags kaffeerstatning.

I 2009 ble det altså registrert over 30 forskjellige plantearter på Grooseneset. Kanskje disse og flere arter også vokste der på Henrik Ibsens tid? Clara Thue Ebbell skriver om «Ibsens kjærlighetsti» i sin bok *I ungdomsbyen med Henrik Ibsen* (1966). Stien gikk muligens helt fra Vesterbukt via Grømbukt, over til østsiden av Groosebekken og ut til Grooseneset. I dag er stien delvis forsvunnet frem til renseanlegget. Derfra og ut til Gittas hus kan man fremdeles se gammel vegetasjon og forstå at vandring her, med eller uten følge, kunne sette følelser i sving. Og kanskje Ibsen også sanket noen vekster her til sine medisingryter.

Miljødepartementets anbefaling om begrenset ferdsel og bruk gir grunn til ettertanke. Men at området i dag er et fantastisk aktivum for lokalbefolkningen, er hevet over enhver tvil.

Frem til 1972 var Groos en del av Fjære kommune. Groos hørte opprinnelig til gården Grøm. Navnet kommer av Groa, som var det opprinnelige navnet på bekken som starter ved Bukketjenn i Fjæreheia og renner ut i Groosefjorden.

Selv om det ikke er påvist tidlig bebyggelse, kan det ha vært fast bosetting i området siden 14-1500-tallet. På den tiden passerte årlig over 5.000 skip farvannene ved Lindesnes og langs kysten nordover/sydover. De fleste var på reiser fra Hansa-byene i det nordlige Europa til Østersjøområdene og tilbake. Alle disse skipene hadde tidvis behov for sikre havner for oppankring, både ved uvær og tilfeller av sykdom og ulykker ombord.

Groosefjorden var en slik havn. I gamle hollandske kart benevnes den *Kierkefjord*. Datidens eksport av tømmer fra Agder foregikk stort sett på hollandske og engelske skip. Når disse kom inn under land ved Homborøy, kunne Fjære kirke sees fra sjøen. Det var ingen vegetasjon foran kirken, og veggen mot syd var rødmalt. Da visste sjøfolkene at fjorden - Kierkefjorden - imellom dem og kirken ga en trygg havn. Groos kan ikke kalles uthavn – mer et strandsted, men på Ytre Maløya og Stoltenberg (eiendommen ved sjøen mellom Groos og Holvika båthavn) var det både skjenkested og overnattingsmuligheter. Den lille fjorden hadde inn - og utseilingsleder for de fleste vindretninger, og sjøbunnen ga godt ankerfeste.

Funn av kvarts- og flintstykker tyder på at det har vært aktivitet der også før den tid. Før issmeltingen kunne havnivået være noen meter lavere enn dagens nivå. Lengre vest, i Søgne, har man funnet et

kvinneskjelett – *Fruen fra havet (!)* fra ca. 7000 før Kristus. For å teste om tilsvarende funn kunne gjøres i strandsoner lengre øst, ble NGU kontak-
tet. Her er svaret: *Grunnen til at det er slik ved Søgne (og med større og bedre dokumentert utslag vestover til Lista) er svak landheving. Liknande situasjon har vi sannsynlegvis berre på søre Sunnmøre, i Lofoten og ytst på Finnmarks-
kysten. Grimstad er såpass mykje lenger aust enn Søgne, at strandlina der nok aldri har vore lenger ned enn i dag. Det baserer eg på det regionale bildet av kor-
leis i landhevingsmønsteret har vore. Men det skal da leggjast til at vi ikkje har direkte feltobservasjonar av drukna strandliner frå Grimstad.* (understreket av meg)

Interessen for Groos og Grooseneset skyldes min oppvekst der og familietilknytting til området Groos siden 1850-tallet. I årboken 2009 for-
talte jeg litt om hvordan oppveksten der var på 1950- og -60-tallet. For å sette eierforholdene i perspektiv velger jeg å gå tilbake til ca. 1845. Skif-
tende eierforhold før den tid blir ikke omtalt her, men kan bli tema i en annen artikkel.

Grooseneset ca. 1916. Legg merke til både stakittgjerde og flaggstang. I bakgrunnen er det store eiketrær som nå er borte. Bak hesten i forgrunnen går Groosebekken, og her er bare en enslig eik og kratt.

Utsnitt av bilde tatt av fotografene Frivold og Iverson i 1916.

I 1844 var gården Groos, gnr. 3, bnr. 1 og 2 leid av verftseier Mathias Gundersen i Grimstad. Han fikk kongeskjøte på eiendommen i 1846. På grunn av dårlig økonomi solgte han en del av den nordlige delen (bnr. 2) til Aanon Pettersen Jaavold fra Reddal. Året etter kjøpte Niels Larsen Dolholt den søndre delen (bnr. 1 og resten av bnr. 2). Aanons eiendom ble registrert som bnr. 3 (nåværende Beislands eiendom), som den gangen også inkluderte Grooseneset. Niels solgte i 1849 sin eiendom til Lars Christensen Møller – født på Næs verk i Holt. Det var han som på 1860-tallet bygde møllen i krysset Grooseveien – Støyderbekken. Den ble senere revet, antakelig tidlig i 1880-årene.

Aanons sønn, Henning Christian Aanonsen, overtok bnr. 3 fra sin far i 1855. Hvor de nye, daværende eiendomsgrensene ble satt, er noe usikkert. Etter gamle kilder skal det ha vært to hus på bnr. 1 og 2. Men hvorvidt det på det nye bnr. 3 allerede sto et av dem da Henning flyttet dit med sin familie, vites ikke sikkert. Lokale kilder har tidligere antydnet det.

Holdt Bröllop den 10de Januari
1860 paa Garden Jamvold i
Landvigsogn, og fløttede til
Garden Gross i Fjæresogn
den 2de Mai samme Aar
Vores Eldste Datter, Johanne
Margrethe, født paa Gaard 28. Novbr 1862
og Døbt 18de Januari 1863
Af Fred, født den 13de Septbr 1865
og Døbt den 26de November
Thorvald, født den 23de November 1868
og Døbt den 1de Januari 1869
Bendex Martini, født 3de Septbr
1870, og Døbt 25de samme Maaned

Innskrift i «Wallins
Prædikener» 1860. Kjøpt
i Helsingør 1860 av
Capt. Severin Aanonsen:
Holdt Bröllop den
10 Januar paa Garden
Jamvold i Landvigsogn,
og fløttede til Garden
Gross i Fjæresogn den
2 Mai samme Aar. Vores
Eldste Datter, Johanne
Margrethe, født på Groos
27 November 1862 og
Døpt 18 Januari 1863.
Afred, født Den 13 Sep-
tember 1865 og Døpt den
26 November.
Thorvald, født Den
23 November 1868 og
Døpt den 1 Januar 1869.
Bendex Martini, født
3. September 1870, og
døpt 25.....

Henning skilte ut og solgte Grooseneset til sin bror Severin i 1861. Den nye eiendommen ble gnr. 3, bnr. 4. Henning og Severins niese, Johanne Margrethe (min oldemor på farssiden) flyttet i 1875 til Groos, bnr. 1 og 2. Hun var gift med Anders Andreassen (min oldefar) fra Kirkekleiv i Lillesand. Han kjøpte eiendommen, og da de flyttet dit, bodde det altså etterkommere av Aanon Pettersen Jaavold på alle tre eiendommene.

Severin og hans kone Grete Terjesdatter Udjus bygde i 1861 det nåværende våningshuset på Grooseneset. De flyttet dit i 1862, og fikk 4 barn, 1 jente og 3 gutter. Severin var skipsfører. Som vanlig var på den tiden, drev hustruen småbruket. Allerede rundt 1870 begynte Grete å leie ut et par værelser i 2. etasje til sommergjester. Ved folketellingen i 1891 står Grete oppført som enke. To sønner flyttet ut etterhvert, mens datteren Johanne Margrethe, som hun ble døpt, og sønnen Alfred overtok eiendommen etter Grete da hun døde i 1922. Begge var ugifte. Det er antagelig Johanne Margrethe som ble kalt *Gitta*, men det kan også ha vært

Sommer på stranda. Fra venstre mot høyre: onkel Magnus Thygesen (på besøk fra USA) og mine foreldre. Så mangeårige sommergjester i dr. Erichsens villa på Groos Erna Erichsen med barna Per Christian, Inger Lise og Knut. De to sistnevnte i forgrunnen med min søster Astrid tittende frem mellom dem. Damen til høyre kan være Essa Omdal eller en annen slektning av dr. Erichsen.
Foto fra Helge Grobæk

hennes mor Grete. Både familie og besøkende badegjester fra Grimstad brukte navnet *Gitta Neset* i daglig omtale. Da Skral-festivalen flyttet til Groos, begynte man å bruke navnet *Gittas hus* om Byselskapets hus. Det er en flott honnør til tidligere slitere og eiere av det lille tidstypiske småbruket. Historien forteller om hennes berømte *flødebøtter*, små, dype skåler med surnet melk og brun kremsnerk på toppen. Det antas at Johanne Margrethe fortsatte sin mors aktivitet med utleie av værelser til sommergjester og salg av saft og *flødebøtter*.

Om sommeren yrte det på stranda av badende fra Grimstad. Lokalhistoriker Øyvind Vigeland Gundersen skrev i en artikkel i Grimstad Adressetidende 10.11.1977: *Vi vet at det helt fra 1870-årene holdtes dansetilstelninger ute på Grooseneset, så det var en gammel tradisjon som ble tatt opp igjen da det i slutten av 1920-årene ble bygget danseplan i Providentialbukten. Her gikk dansen med liv og lyst i varme, lyse sommerkvelder til musikk av Alf Myhre og Bostrøm-Hansen. Det var en deilig tid.*

Da søsteren døde, overtok Alfred, og etter hans død i 1932 ble Grooseneset solgt til Teresia Torp fra Reddal. Hun bodde der i flere år og fortsatte tradisjonen med utleie til sommergjester. Det fortelles at etter hvert var hun så lei av kravstore gjester at hun i 1939 solgte eiendommen til Grimstad Byselskap. Hun bygde deretter hus i Reddal hvor hun hadde sin slekt.

Allerede på midten av 1800-tallet var Grooseneset et mye benyttet utfartssted for Grimstads befolkning. Det har sikkert vært svært ønskelig å overta denne eiendommen, og i *Selskapet for Grimstad Bys Vel – medlemsskrift nr. 20, 1952* kan man lese om kjøpet av denne samt deler av Marivold:

I styremøte 20/9 1939 referertes brev fra G.E.Gundersen om at han hadde fått håndgivelse på mesteparten av Marivold, som tilhørte Ole Mindrebø. Fra Mathias P. Molland forelå brev om at han hadde fått håndgivelse på Grooseneset. Da Selskapet hadde vanskelig for å kunne reise så mange penger, som trengtes til innkjøp av disse eiendommer, ble saken forelagt formannskapet som erklærte seg villig til å foreslå for bystyret at kommunen garanterte for de lån det var nødvendig å oppta i denne anledning.

Det løste seg greit for Byselskapet:

I ekstraordinær generalforsamling 18/10 1939 kjøptes så Groos-nestet for kr. 12.500 og det meste av Marivold for kr. 8.000. Det ble tatt opp pantelån til dekning av kjøpesummene, og bystyret garanterte i møte 27.10.1939 for disse lån og påtok seg også å betale renter og avdrag på dem.

Og videre i årsmeldingen kan vi lese:

Da kommunens finanser etter krigen bedredes ganske betraktelig besluttet bystyret i 1947 å dekke disse lån fullt ut.

Grimstad kommune garanterte for lånene, påtok seg betjeningen av disse, for til sist å innfri lånene i Grimstad Sparebank!

Fra 1939 leide mine foreldre Grooseneset frem til midten av 1960-tallet. De dyrket grønnsaker som gulerøtter, poteter, bønner og rosenkål.

Strengling av snittebønner i tunet på Grooseneset. Familie og venner i gang med å foredle høstens grønnsaker. Snittebønner i hvit saus, noen som husker den retten? Foto fra Helge Grobæk

Under krigen var stranda populær for de tyske offiserene og menige som var forlagt på Bergemoen. Etter krigen ble deler av området populært for campingturisme. Om sommeren kunne opptil 8-10 familier feriere der i telt og campingvogner. 2-3 værelser i 2. etasje ble også utleid. Det var kanskje ikke så populært hos eier, men ga noen kroner i inntekt.

Til slutt litt om skipsbyggingen på Grooseneset. I 1798 ble det bygd en liten brigg i strandkanten. Det var oppgang i skipsfarten og økende etterspørsel etter skip. På den tiden ble Groos eid av skipskaptein Villum Kristensen Groos. Briggen het *Providentia* og var på 47 kommerselster,

dvs. ca. 90 dwt. Villum var selv skipskaptein og totalt hadde skuta et mannskap på 6. Det har ikke lyktes å finne noe mer informasjon om skuta og dens senere fart og skjebne. Men den kan ha gått i skandinavisk fart inklusive Østersjøen, kanskje med jern fra Frolands verk og andre jernverk. Det er interessant at skipsbyggmester var ingen ringere enn den landskjente Halvor Thommassen Riiber fra Natvig. Han var en av landsdelens mest kjente skipsbyggere, utdannet i London. Han fungerte som en slags omreisende byggmester fra Arendal t.o.m. Bergen! Antakelig ble skuta bygget av Villums eget tømmer på Groos. Der var både eik og furu som kunne hugges og benyttes til kjøl, spanter, hud og master. Det er fortsatt en del eik i området, særlig langs Groosebekken fra Gittas hus og opp til renseanlegget. Skroget ble bygget i en terrengformasjon på en delvis opparbeidet bedding. Tømmermenn og øvrige fagfolk kom antakelig fra Berge/Frivold området.

Maleri fra 1801 av briggen «Providentia» av Bergen. Dessverre finnes det ikke bilde av «Providentia» som ble bygd på Grooseneset tre år før. Skuta på bildet er noe større, men har lik seilføring dvs. rigget som brigg.

Foto fra Internett

Lengden på briggen var anslått til ca. 70 fot, og dyptgående til ca. 9-10 fot. Da stranda er og var langgrunn, må beddingen ha vært lagt et stykke ut i sjøen. Frem til rundt 1970 lå det noen stein på land og i vannkanten som med litt fantasi kunne ha vært deler av et beddingsfundament. Med unntak av rester av jernbolter som kan ha vært benyttet til å feste fortøyningstrosser, er det i dag ikke spor av byggingen, hverken på land eller sjø. Men disse jernrestene kan også være rester etter danseplatingen som lå i området.

I dag eies Grooseneset fortsatt av Selskapet for Grimstad Bys Vel og er en del av det flotte friluftsområdet som Groos er blitt. Gittas hus er vesentlig oppgradert. Deler av den opprinnelige kledningen er skiftet ut, og det er flott å se at den nye kledningen er profilert nøyaktig som den gamle. På husets vestvegg er vinduer med gamle håndblåste ruter restaurert og bevart. Innvendig er alt forsiktig restaurert og fornyet, og huset kan nå leies til forskjellige formål gjennom airbnb. De tidligere åkerlappene er planert og tilsådd med gress og er blitt en flott tumleplass både for barn og voksne.

*Medlemmer av Byselskapet rydder stranda – dugnad våren 1975
Foto: Leif Dalen (Grimstadkalenderen 1975)*

Kilder:

Diverse muntlige kilder og egne notater

Johan Tveite: Ætt og odel, del II

Div. årshfter Selskapet for Grimstad Bys Vel.

Miljødirektoratet: Fakta ark om Groos Ø -Grooseneset

Kjell Knutsen: Artikkel i Selskapet for Grimstad Bys Vels medlemsskrift
1999.

Per Assev: Fjære Bygdebok-Bind 7 - Frivold krets.

Digitalarkivet: Folketellinger

DE FØRSTE ARBEIDERE I GRIMSTAD

1.mai – sånn sett fra sidelinja

Av Røyne Kyllingstad

«Jeg husker godt da de første arbeiderne kom til Grimstad», begynte min mor en beretning fra barndommen, men bråstoppet med et lett forvirret smil: «Hva i all verden var det jeg sa nå?»

«Selvfølgelig hadde vi arbeidere før også. Men det var Nils Skomager, Laura sin Johannes, Tønnes på brygga og mange, mange andre. De var som folk flest, en av våre. Ja, om det så var dotømmeren, så hadde han et navn. Et riktig flott et, forresten, Consali Dokk Olsen. Ja, han var faktisk døpt slik, for han var født ombord i ei Grimstadskute mens ho lå i Consali dokk, nede i Spanien en plass, etter et forferdelig uvær. Mora var kapteinsfrue og hadde derfor fått lov å være med på turen. Og så kom ungen. Særlig glup var han ikke. Men snill og pliktoppfyllende.

Pharos vei med huset til lærer Johan Markussen i heia i forgrunnen. Det var her datteren Målfrid så 1.mai-toget komme marsjerende.

Han pleide forresten å spise formiddagsmaten sin i bingen under vår do, for den var uvanlig stor og lå i en solvendt bakke. Så der likte han seg. 'Den fineste doen i heile Grømsstad', påstod han. (I 2012 observerte jeg at doen og bingen hadde fine gardiner og sammen med resten av uthuset så ut til å være for boformål.)

«Men dette var noe nytt. Det gamle verftet på Odden, som i flere år hadde vært sagbrug og høvleri, ble reorganisert som Vikkilen og Oddens Skipsbyggeri A/S. Det var vel i forbindelse med jobbetiden. Firmaet ansatte mange nye arbeidsfolk og bygde noe de kalte «arbeiderboliger» oppi Lauvstø for dem. Folk ellers i Grimstad bodde i huser. Jo, det var noe spesielt med dem. De holdt seg mye for seg selv. Kort sagt de var 'arbeidere'. Og det markerte de til gangs på 1. mai.»

«Det må ha vært i 1919 eller –20. Jeg var altså 11 eller 12 år. Plutselig kom de marsjerende tett i tett, med røde flagg i hendene, rett fra Verven og videre opp gjennom Storgaden. Jeg kan aldri huske å ha vært så redd før! For vi bodde jo ved stasjonen, så jeg visste jo at rødt flagg betydde fare. Når det var på plass, måtte vi holde oss unna jernbanetomta og tunnelen. Og her var det masser av slike flagg! Båret av bistre mannfolk.»

«Våre egne sjauere, bakere, skomakere, butikkekspeditører og skolelærere og postbud og bønder på bybesøk, de stod der bare, side om side på fortauene og glodde. Hva folk sa, eller om de sa noe, det husker jeg ikke. Men jeg holdt far i handa så hardt jeg kunne. For jeg var livredd!»

«Ja, slik var mitt første møte med det skumle folkeslaget som kalte seg 'arbeidere'.. Jeg tror de var østlendinger.»

Min mor het Målfrid og fylte 12 år i juni 1919. Hennes far, Johan Markussen, var sønn av skipstømmermann og senere tollrorskar Karl Inius Markussen. Johans plan var å bli tømrer, men han fikk handa ødelagt i ei arbeidsulykke første året han gikk i lære og stod plutselig overfor et nytt valg i livet: fattigkassa eller lærerskolen. Han valgte det siste. Mors mor, Gunda, var født i Christiania som yngste datter av rørlegger Anders Andersen. Han startet på livets løpebane som legdegutt i Lier. Så arbeidsfolk visste de godt hva var. Men «arbeidere»?

20 år senere var mor på studieopphold i København. Der får hun brev fra sin mann, altså min far, Ståle, datert Jevnaker, 5. mai 1939, hvor han bl.a. forteller at: «Ungene (altså min søster og jeg) er ute hele dagene og styrer verre. 1. mai var de i demonstrasjonstoget begge to! Jeg stod og så på toget, for jeg måtte vente for å komme fram til Alhambra.» (Det var en bygning på Hadeland glassverk, hvor far da var ansatt som kunstnerisk

leder, og følgelig funksjonær. Et rom i samme Alhambra var hans atelier som kunstner.)

«Best som det er hører jeg «pappa!» og Røyne vinker med flagg!» Jeg hadde da fylt 6 år. Min søster manglet noen dager på 5.

I fars «7.Sans» fra 1. mai 1946 fant jeg også dette: «Barna på fest på Folkets Hus. Og går i tog senere.»

Vi to funksjonærbarn gikk m.a.o. både i det siste 1. mai-toget før krigen, og det første etter. Jo, det hadde utvilsomt skjedd noe, både med og i samfunnet, siden vår mor var liten.

Røyne Kyllingstad er sønn av Målfrid Markussen og Ståle Kyllingstad. Målfrid (1907-1997) var billedkunstner og Ståle (1903-1987) billedhugger. Begge var anerkjente kunstnere, og i Grimstad er Ståle Kyllingstad mest kjent for sitt flotte krigsmonument på Kirkeheia.

I noen få år rundt 1920, ble det arrangert demonstrasjonstog på 1. mai i Grimstad. Grimstad-arbeiderne gikk fra Odden og møtte et tog av Fevik-arbeidere ved Fjæresvingen. Med musikk-korps i spissen marsjerte alle en runde gjennom byens gater for å avslutte med tale for demonstrantene på Torvet. Etterpå reiste Fevik-folket hjem med lokalbåten Trafik for å feste på Folkets hus, mens arbeiderne i byen hadde sitt arrangement på Møllers hotel.

EN TID Å MINNES

Av Thor Fennefoss

Det var et forskjellig liv i en forskjellig tid – 50-årenes Grimstad - der livet i Storgaten og på Torvet representerer en æra som aldri vil komme igjen. Alt er borte – butikkene, eierne, kundene som alle skapte liv og røre i området. Og hvor er de som av ulike grunner havnet litt utenfor samfunnets rammer – «Kinka Basara» og hans likesinnede? Nå er det bare minner hos noen få mennesker. Minner man må løpe etter før alle spor er vasket bort. Og her er de – minnebilder fra 50-årene – i spraglete grått, falmet av sol og regn og hukommelsens utilregnelighet. Jeg har forsøkt å holde fast ved disse minnene, men du kan ikke alltid gripe fatt i disse fra en tid som løper fortere og fortere. Kanskje en tone eller en vemodig sang eller historier som er blitt loslitte etter års gjenfortellinger, kan lokke tilbake minnene.

*Torvet tidlig på 1960-tallet.
Postkort fra Trond Audun Berg*

Livet i sentrum av byen utspilte seg i mange fasetter, og stoltheten over å ha fått til små fornyelser i hjemmet gikk ikke alltid upåaktet hen. Jeg husker en gang en av byens fruer gikk over Torvet der hun så sin mann på vei bort til henne, og hun ville åpenbart at omgivelsene skulle forstå at hun hadde fått ny komfyr med magasinplate. Følgelig roper hun:

Konservesfabrikken med tapping av vermut og med det endelige produkt. Både bildet av Konservesen og vintappingen, som er fra Fuhr, er funnet på Internett. Bildet av GK Vermouth og fotomontasjen av Knut Brautaset.

«fornavn, har du husket å slå av forplata og bakplata og lukket lokket på magasinet?» Så visste vi det. I dag høres dette utsagnet rart ut. Men jeg vet at mange husstander fortsatt hadde vedkomfyr der maten ble laget, og da nye varer begynte å komme etter krigen, var det stort å få fornyelser i hjemmet. Stoltheten over å få fortalt dette uten direkte å skryte, må man forstå.

Klokken 12.00 kunne man høre sirenen på «Konservesen» sende sitt signal «nå er det middag» utover nærområdet. Fort ut og tilbake ved neste signal klokken 13.00. Hver dag presis klokken 12.05 kom Grunde Simonsen i rasende fart på sykkel over Torvet og videre ned forbi Hauges kafé for å rekke hjem til sin middag på Boddén.

Jeg hadde selv et par sommerferier på «Konservesen», der vi hver dag fikk tildelt forskjellige arbeidsoppgaver. Det å få lagerarbeid der jordbærsyltetøyet ble lagret, var en kremjobb. Det ble et og annet spenn som forsiktig ble åpnet og så fratatt små smaksprøver. Kan ennå kjenne smaken av nylaget jordbærsyltetøy – herlig – min medskyldige vil jeg holde for meg selv – bare si at han ble en av landets fremste innen sitt fagområde. Så folk flest er ikke så uskyldige som de ser ut.

En annen kremjobb jeg likte, var å tappe GK Vermouth på flasker sammen med Erling Pedersen, bror til «Gubbe», for de som måtte huske ham. Det er utrolig å tenke på hvilken teknikk som ble brukt. Han satt med en slange som gikk inn i vermut-tønna. Han sugde litt til han kjente vermuten i munnen, da hadde han en perfekt hevert, for så å flytte slangen opp i flasketuten. Min jobb besto i å hente en kork fra ei balje på gulvet med en eller annen desinfiserende væske, ta imot den fulle flasken og sette den i korkemaskinen, sette korken i tuten og så trekke til. Deretter flytte flasken til en kasse med plass til 12 flasker. Sånn holdt vi på til tønna var tom. Dette var ikke ulikt min barndoms knappeslåingsmaskin på min mors systue. Men vermut stjal jeg aldri.

Dette ble jo en liten digresjon forårsaket av den daglige sykkelturen til Grunde Simonsen. Men tilbake til Torvet. Her var det et yrende liv hele året. «Dampen» hadde sin faste holdeplass her, like foran butikken til mine foreldre. Mang en småhandel ble utført mens passasjerene ventet på at bussen skulle gå.

Torvets to torvhandlere, Høyberg og Notto Føreland, hadde hver sin kundekrets. Senere kom også Holvik til med sin bod. På lørdagene fikk Høyberg alltid besøk av en grossist fra Kristiansand. Berge het han, en svoren Start-tilhenger. Jeg husker det var morsomt å høre på dem de gangene Jerv fikk besøk av Start, og diskusjonen gikk høyt om hvilket

lag som ville vinne. Jeg ble ikke lite overrasket da jeg etter hvert skjønte intensiteten i deres diskusjon, som alltid endte med veddemål der en imponerende bunke med sedler ble deponert i påvente av resultatet. Hvem som vant husker jeg ikke, men Høyberg hadde sin plass på Torvet i «alle år», så han kan ikke bare ha tapt.

Sanitetsforeningen med Markedsdag på Torvet.

Torvet var også festplass. Her hadde Sanitetsforeningen sine markeder med salgsboder, årespill, lotterier og kafé. Det var alltid «svart» av folk på disse tilstelningene. Det var jo ikke så mye underholdning som foregikk i «de dage». 17. mai var Torvets store dag, med offisielle taler, sang og musikk. Også russen holdt sin 17. mai-tale her som alltid var godt besøkt. Og «de lærde studenter» følte nok at de hadde et alvorlig oppdrag når de på ulike vis harselerte litt over byen og dens innbyggere – på hyggelig vis får jeg kanskje tilføye.

En forestilling jeg ikke må glemme, er alle de fine sommerkveldene der en gruppe fra Frelsesarmeen - eller «frelsamene» som jeg kalte dem - stilte seg opp foran John Kjekstads sportsforretning og holdt møte. De trakk mange tilhørere, og jeg var fast blant dem. Jeg likte så godt musikken og sangen deres. Prekenen forsto jeg ikke så mye av, men du verden hvor flinke de var med sine gitarer og sin sang. Hvorfor likte jeg det,

mens jeg mislikte salmesangen i kirken? Jo, jeg vil ikke si at det swingte av dem, men det var jammen ikke så langt unna, og i mine ører var det aldri så lite syndig. Og jeg savner dem virkelig.

Apropos swingte – på tidlig 50-tall fikk byen besøk av Tøyen skolekorps som hadde konsert på Torvet. Glansnummeret deres var den nye schlageren «Sugarbush I love you so». Dette var noe helt nytt i korpsmusikken og vårt glansnummer i Guttemusikken – «Fagert er landet»- har vel aldri vært spilt surere. «Sønner av Norge» kunne heller ikke ta bort følelsen av å være provinsielle tapere. Verden ble på mange måter lettere da de reiste hjem til Oslo igjen. Men jeg tror jentene i Grimstad savnet de moteriktige Oslo-guttene med traktorsko og «anderumpe»-hårsveis.

Slik jeg husker det foregikk alt av betydning på Torvet. Jeg glemmer heller ikke det skotske sekkepipeorkesteret som besøkte byen i fredsdagene.

Aldri har Torvet vært så fullt av folk. Spenningen var stor, for vi hadde hørt at det var mannfolk i skjørt som kom, og de skulle bo på Torvkafeen i 2. etasje. Men spille kunne de. Da jeg mange, mange år senere besøkte Edinburgh som deltaker på «Den internasjonale Banksommer-skole», fikk vi besøk av Politiets sekkepipeorkester – og da sier jeg uten blygsel – «dægeren som de kunne blåse». Og tankene gikk uvegerlig tilbake til Torvet i Grimstad en vårdag i 1945.

Menn i skjørt i mai 1945.

Bilde fra Irene Flørenes

Alle butikkene på og rundt Torvet sørget for publikumstrafikk tidlig og sent. Husker du den koselige tobakks- og bladbutikken «Titt Inn» drevet av herr og fru Tønnessen? Han i ulastelig dress, hvit skjorte og slips og fruen i kledelige kjoler. En gang min mor og jeg var innom for å kjøpe onsdagsbladene, satt Johan Svennevig på disken i det ene hjørnet. Antagelig hadde han levert Asina fra farens brusfabrikk i «Vestergada». I alle fall sier fru Tønnessen til min mor ved vår ankomst: «Er det mor og sønn som er ute og handler?» Hvorpå Johan, som den gentleman han er, sa: «Jeg trodde det var far og datter». Sånn får man kvinners sympati, og min mor ble litt rettere i ryggen og lo som hun ofte gjorde. Johan påsto senere at jeg så litt forurettet ut.

Tobaksforretningen Titt-Inn. Foto fra Dag Wirak

*En ulastelig kledd Hans Tønnesen bak disken hos Titt-Inn.
Foto fra Dag Wirak*

Nabobutikken til «Titt Inn» var kolonialforretningen til Alf Olsen. Det var en lys og flott forretning det alltid var hyggelig å handle i, ikke minst pga. menneskene bak disken. På andre siden av gaten lå Trio Cigarforretning, eiet av nok en Grunde Simonsen. Nedenfor Trio hadde Gurine Skeie sin kolonialforretning, og barber Jansen hadde sin første forretning der Adelin holdt hus i en årrekke. Mosvolds Elektriske lå på den andre siden av Torvet der det i dag er kinarestaurant. I kjelleren ved siden av holdt skomakere Moen og Kveim til, og på hjørnet hadde fru Nicolaisen, en veldig blid og omgjengelig dame, sin broderiforretning. Vi må heller ikke glemme Tone Røh- Kristensens leketøy-forretning på hjørnet vis-à-vis. Her fantes også litt av hvert annet av varer som ble etterspurt. Som liten gutt var jeg ofte innom og så lengselsfullt på alle hyllene med forskjellig leketøy.

På Torvet ellers hadde vi Grimstad Glassmagasin i et flott hus der hotellet ligger i dag. Vi må heller ikke glemme John Kjekstads sportsforretning med sykkelverksted i kjelleren. Klevenbergs gullsmedforretning lå i kjelleren vis-à-vis Mosvold og Ingers hatteforretning var like nedenfor på vei mot Hauges Kafé. I etasjen over hadde tannlege Johan Havstad sin praksis før han flyttet til Storgaten. Alle disse virksomhetene skapte aktivitet i denne del av byen fra tidlig morgen til sen ettermiddag.

Ved siden av Kjekstad åpnet mine foreldre butikk, manufaktur, konfeksjon og trikotasje, som det het i datidens språkbruk. I samme hus hadde huseieren G. M. Tobiassen sin kolonialforretning. Her ble mel og sukker og annet i løs vekt veiet sirlig opp og levert i poser til kundene. Tobiassen ga inntrykk av å være en streng mann – et inntrykk som ble forsterket av to store skilt som hang over disken: «KUN KONTANT SALG». Men han hadde en elskelig og blid butikkdame som het Edna, som alltid lo og spredte glede rundt seg slik at inntrykket utjevnet seg noe.

I Storgaten ved inngangen til Torvet lå Kristen Mørland og G. Gundersen, to av byens større forretninger. Kristen Mørland hadde byens første lysreklame. Jeg vil ikke påstå at vi dermed kunne ses på som en storby, men jeg kan ikke huske noen butikker i Arendal med lysreklame på den tiden. Så slik sett var det hyggelig. Rett over gaten lå G. Gundersen som drevet av Bie Lorentsen, eller «Bileronsen» som jeg oppfattet navnet som, med sin dame- og herreekviperer. Spør du en ungdom i dag om hva ekvipering er, så tror jeg ikke du får svar. I lokalet ved siden av hadde Harold Granum sin frisør- og barbersalong.

Et artig trafikkbilde fra Storgaten som viser «livet» i byen en vanlig hverdag rett etter krigen.

Om vi krysser Kirkegaten og fortsetter oppover Storgaten, kom vi først til Kr. Gundersens bokhandel og deretter Victor Johansens bakeri og konditori. Her kjøpte jeg kakeskalker for fem øre og fikk en hel pose. Lykkelig var jeg dersom en og annen skalk var kuttet litt for bred slik at det fulgte med litt sukkerglasur. Der Café Galleri ligger i dag, var det i mine guttedager et høyt gjerde som gikk fra Johansens bakeri og opp til passasjen mot Juskestredet. Bak gjerdet skjulte det seg en relativt stor bakgård med enkelte boder. Her hadde jeg som seksåring mine første «skoletimer» sammen med Egil Johansen og med Alf Jensen som ivrig «lærer». Hans mål var å lære meg alfabetet, og han var visstnok fornøyd med resultatet. I alle fall husker jeg rosen jeg fikk. Siden har jeg alltid likt Alf.

Noen husker sikkert også Gudrun «Strømpe» Gundersen som drev Strømpemagasinet litt lenger opp i gaten. En veldrevet og god butikk var det. Vegg i vegg lå Kurant Skotøymagasin. Hauglands kafé holdt til i huset ovenfor. Kaféen var mye besøkt av bøndene som kom til byen. Her gikk de og spiste kløvning og drakk kaffe mens hestene sto tjoret på Hestetorvet. Et hakk lenger oppe lå enda en kafé. Det var Morteruds moderne «Kvikk Bar» med småbord og barkrakker rundt disken, og dit fant mange faste middagsgjester veien. Mellom disse kaféene hadde Søren Bie Imenes sin kolonialforretning, Grimstad Varehandel.

På andre siden av gaten lå Grimstad Samvirkelag. Der arbeidet min far

i 25 år inntil han fikk tuberkulose rett etter krigen og måtte tilbringe to år på Egra Sanatorium. Han ble frisk, men jobben sin fikk han ikke tilbake. Styret var redd for at kundene skulle tro det var smittefare. Følgelig har jeg holdt meg borte fra alt som heter samvirkelag i alle år. Samvirkelaget var faktisk et lite varehus med kolonial i 1. etasje, bakeri på hjørnet mot Nygaten og en klesbutikk i 2. etasje. I bakgården var det lagerplass i gamle bygninger og også plass til å tjøre et par hester. På andre siden lå Hestetorvet med et utvalg av hester og kjerrer bøndene hadde med seg til byen. Nygatens venstre side var også fylt opp med butikker, men nå beveger jeg meg utenfor artikkelens prioriterte område – vil bare si at også disse trakk menneskene til øvre del av Storgaten.

Samvirkelaget. Legg merke til de flotte engelske skyøevinduene i 2.etasje. Her arbeidet min far i 25 år, helt frem til 1946. Bildet er tatt før 1916.

Nedenfor Samvirkelaget fant vi «Gunnar Tobakk», og som navnet sier, solgte han diverse røykerelaterte varer samt blader og aviser. I samme hus lå Johan Gundersens gullsmedforretning. Nedenfor der igjen holdt Ambrosius Berg til. Han var en av byens tre slaktere. De to andre var Christian Berg i den gamle Bondeheimen og Lulle Forsetlund med sin slakterbutikk lenger nede i Juskestredet. Det var tydeligvis ingen aversjon mot rødt kjøtt i de dager.

Jeg avslutter vandringen rundt Torvet og øvre del av Storgaten med Grefstads Jernvareforretning og Bergshavens bakeri og konditori og Victoria hotell like nedenfor. Grefstad var kjent for at du måtte ha meeeget god tid dersom du skulle handle der. Det var altfor mange skuffer på veggene til at de visste hvor varene befant seg.

Nedre del av Storgaten har også forandret seg mye hva innhold og tilbud gjelder. Nedenfor Victoria hotell lå Håndverkernes Sparekasse der Holviks optiske forretning er i dag. Det var en liten bank for foreningens medlemmer. Jeg synes å huske at forvaltningskapitalen var fem millioner tidlig på 60-tallet, så det var nok en forsiktig policy som lå til grunn for virksomheten.

Nedenfor Håndverkerforeningens hus var det et lite smau med en åpen plass i bakgården. Hver vinter kom det opp et lite telt eiet av en eldre jødisk mann som het Davidsen. Han måtte ha overlevd Holocaust. Her drev han skytebane og hadde også 5-øres spillekasser. Stedet ble hyppig besøkt. Jeg husker spesielt en mann (navn ikke nevnt) som hver

Vinterbilde fra Storgaten med Strøpemagasinet nærmest og lysreklamen til Mørland nederst. Foto: Leif Dalen 1977

kveld kom inn i teltet og spurte hva rekorden var på skytingen, og deretter fikk han høytidelig overlevert sitt favorittgevær. Så plasserte han skjettet litt teatralisk innenfor frakken som støtte før han til åndeløs stillhet fra oss barn begynte skytingen. Jeg husker han fikk mellom 47 og 49 poeng stort sett hver kveld, hvilket var nok til å vinne ukens premie. Ja, ja - det er så mangt som har bitt seg fast i hjernebarken.

Etter smauet lå Leif Dalens bokhandel og fremfor alt Centrum kafé. Der sto en lysglitrende jukebox med variert musikk. Det var her jeg for første gang fikk høre Louis Armstrongs *Blueberry Hill*, lett synkopert. Siden har jeg vært opptatt av hans liv og musikk. I murbygget ved siden av, der Platebaren holder til nå, hadde Christian Berg sin «nye» slakterforretning. Så følger Ånon G. Hansens urmakerforretning og Ølnes kolonial. Ølnes var jeger, og hver høst hang det harer og tiur til modning ut mot gaten. Litt inn fra gaten hadde Peter Svendsen sin agentur- og eiendomsmeglerforretning. I neste hus lå Waarums manufaktur med søm og damekonfeksjon. Det var her min mor hadde sin første arbeidsplass som meget ung sydame. Sam Berg hadde sitt bakeri og konditori i huset nedenfor frem til 2017. I dag er restauranten Herlighed her, men Sam Berg fortsetter både med bakeridrift og et lite utsalg i Guldmandsveien.

Skifter vi så side, husker jeg godt Dyvik som beklaget seg overfor oss unger om at et par bygninger skulle rives nedenfor Sam Berg. Så uvitende som vi vel var, syntes vi at det ikke var så rart. Men i ettertid må jeg jo bare beklage at blant annet Dyviks praktfulle hus med en drueranke på sydveggen ble erstattet av Sparebankens store betongbygg.

Litt lenger opp i gaten lå Skallebergs forretning med - tenk det - et avskrivningsbyrå for offisielle dokumenter. Jeg har enda kopi av eksamensresultater med høytidelig stempel fra Skalleberg. Her lå også posthuset i «gamle dager» med postmester Persen som sjef. På den andre siden av Bietorvet eller Centraltorvet, som jeg synes gir litt mer svung, lå Omsetningsentralen og senere Herman Andersens møbelforretning. Noen husker kanskje Nac'ens kolonial? Han var bror til Nic Thomassen, altså mannen bak Konservesfabrikken. Denne forretningen ble senere overtatt av Dagfinn Truchs, som for øvrig var en skattet vingspiller på Jerv med sine gode dribbleferdigheter. Siden har dette lokalet huset flere forretninger innen motevarer for damer. I huset ved siden av lå byens sjettede bakerforretning på 50-tallet, nemlig Konsmos bakeri. Det grenset opp mot apoteker Rønning Arnesens hage med et fristende augustepletre ut mot Storgaten. Jeg må nok innrømme at også her ble det en smaksprøve sånn av og til. Eplene hang jo så lagelig til!

Victoria Hotell med barber Øvensen til høyre. Se for øvrig stigen lenger oppe. Ikke mye HMS på 50-tallet.

Jeg må nesten fortelle en liten historie fra Øvensens frisørsalong litt lenger oppe i gaten. Øvensen hadde en liten talefeil ettersom han snakket veldig gjennom nesen. En vårdag kom han inn til mine foreldres butikk og spurte en av de ansatte om vi ville kjøpe noen blader. Hun oppfattet ikke helt spørsmålet og ba min mor snakke med han samtidig som hun sa at han «spør om vi vil kjøpe noen kåde hester» av han. Ja, ja - min mor overtok, skjønnte spørsmålet og sa: «Selvfølgelig, Øvensen, vi vil gjerne kjøpe noen påskehefter av deg».

Og så er vi straks tilbake til plassen foran Bergshaven.

Det rare er at det var så mange butikker innen samme kategori i vår lille by, men jeg hadde inntrykk av at de alle hadde sine faste kunder. Handlet man brød hos Bergshaven, så var det slik det skulle være. Andre var like standhaftige hos Morterud eller Sam Berg. Det samme gjaldt slaktere, manufakturbutikker, kiosker, torvhandlere. Jeg vil ikke si at kundene var 100% lojale, men stort sett fant man sin favorittbutikk, gjerne også ut fra hvilke varer som var spesialiteten, og hvem som sto bak disken.

Jeg husker disse butikkene veldig godt både fordi mine foreldre drev butikk og fra utallige besøk som meget ung kunde i de fleste andre butikkene. Det som slår meg i ettertid, er at det var veldig hyggelig i disse forretningene – enten man bare kjøpte en pose boller, en brus eller andre småting. Ingen Rolls Royce-selger kunne være mer forekommende mot sine små og store kunder enn disse fordums forretningsdrivere. Det var ikke uvanlig å bli tiltalt ved navn, og det var hyggelig og spøkefull småprat hele tiden. Det virket som at en handel ikke bare var en økonomisk transaksjon, men at det dreide seg om vennskap og samvær et lite øyeblikk. Jeg tror det var like viktig for dem som «en krone i kassa». Jeg savner virkelig disse butikkene.

Nå sitter jeg her med mitt tastatur og tenker tilbake på livet i og rundt disse butikkene på tidlig 50-tall. Alle eierne er gått ut av tiden, og det er vel

de fleste kundene også. Nå har jeg nettopp rundet 80 år og har heldigvis klart å bevare mange minner fra denne tiden. Jeg tenker på eierne av forretningene som ga liv og røre til sentrum. Alle og alt er mer eller mindre borte nå, og snart er vi som vagt husker dem og deres slit, også bare et minne for noen få. For ulikt disse menn og kvinner som ga liv til Storgaten og Torvet, har min generasjon i stor grad tatt med seg sine minner til andre steder enn Grimstad. Men du og du for noen minner vi har.

Interiørbilde av mors og fars butikk. Fra venstre fru Anne Nesbu, mor og vår mangeårige butikkdame Ragnhild Larsen. Bilde fra sent på 50-tallet. Foto fra Thor Fennefoss

STEDSNAVN I GRIMSTAD 3

Av Per Ivar Ruhaven

I denne siste artikkelen om steds- og gatenavn i Grimstad tar vi for oss navn vest for Storgaten og bort til den grensen byen hadde mot Fjære fra 1878 til 1960.

Da branntaksten ble innført i 1847, fikk hvert hus et nummer. Dette nummersystemet ble benyttet helt frem til 1902. Dette angis enten som branntakstnummer (b.nr.) eller som hus nummer (hus nr.). Således er hus nr. 69 i dag Storgaten 19, og hus nr. 282 Lillesandsveien 4, Sole.

SENTRUM

av gamle Grimstad omkranses av bydelene Boddend, Fladen, Ruffen, Varden og Odden. Et forsøk på å kalle Sentrum for Gamlebyen ble stoppet i 2016.

Vi tar først for oss stedsnavnene mellom Storgaten og Vestregate:

Pharos vei

er navnet på veistykket fra lyskrysset ved Sparebanken Sør og frem til rundkjøringen ved tunnelen. Navnet ble bestemt av bystyret i 1919.

På begynnelsen av 1800-tallet var Christian Rosenberg Pharo (1767-1848) byens mest velstående mann. Etter å ha vært til sjøs som skipper, ble han kjøpmann, losoldermann, konsul, eiendomsbesitter og skipsreder med eget verft på Odden, kalt Pharos Odde.

På slutten av 1800-tallet hadde Jørgen Bang overtatt og utvidet verftsvirksomheten på Odden, og det ble anlagt en vei, som Bang bekostet, ut til området. Reidar Marmøy mente derfor at Jørgen Bangs gate hadde vært et mer naturlig navn på denne veien. Men som vi vet, ble Jørgen Bangs gate senere navnet på veien som går fra Pharos vei opp til Lillesandsveien.

Til høyre ser vi «gamle» Pharos vei med stabbestein. Arrestplassen ligger rett bak den siste godsvozna midt på bildet.

Foto: Morten Johnsen 1947

Arrestplassen

er navnet på området utenfor det som i dag er «Arresten», parkeringsanlegget i fjellet under Vardeheia.

Betydning av ordet er usikker, og det er tvilsomt at det har stått en arrest der. En mulig forklaring kan være at her var det en «arrestplass» for skip. Det var i så fall den gang Vesterbukt gikk helt inn til Vardeheia.

Christen Mogensen Groos' plass

er den lille plassen mellom Sorenskrivergården og biblioteket. Christen Mogensen Groos (1690-1761) var styrmann for Tordenskiold under den store nordiske krig (1700-1720) og senere skipsreder i Grimstad. Hans hus (hus nr. 80) lå like øst for dagens sorenskrivergård. Huset ble overtatt av familien Helmer, men revet i 1856 for å gi plass til en stor pakkbod. Denne ble igjen revet da broen til Torskeholmen skulle bygges (1905).

Thor Hushovds plass ble offisielt åpnet 25. oktober 2014 med hovedpersonen til stede. Fotomontasje fra Scanpix

Thor Hushovds plass

Thor Hushovd (f. 1978) ble den første verdensmesteren fra Grimstad da han vant VM i landeveissykling i 2010. I løpet av sin sykkelkarriere vant «Oksen fra Grimstad» også ti etappeseire i Tour de France. Til ære for Thor og hans store idrettsprestasjoner fikk plassen ved Sørenskrivergården hans navn i 2014.

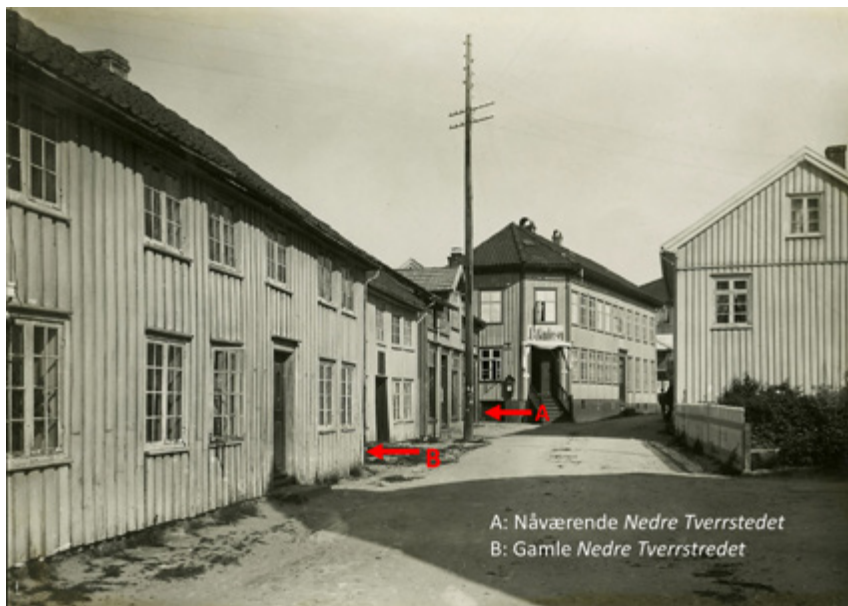
Tverrstedene

Frem til 1956 var det tre tverrstreder som forbandt Vestregate med nedre del av Storgaten.

Nedre Tverrstedet

var opprinnelig navnet på stredet som gikk fra Vestregate og kom ut nederst i Storgaten, mellom hus nr. 76, *Jørgen Peders hus* og hus nr. 75, *Reimanngården*, som lå nedenfor huset der spisestedet *Herlighed* holder til i dag.

Dette Nedre Tverrstedet forsvant midt på 1950-tallet da hus nr. 76 og Reimanngården ble revet i forbindelse med at Tønnevolds nye rederibygg i mur ble oppført. I dag ligger *Happytime Pizzeria* i denne bygningen.

A. Dagens Nedre Tverrstedet, som frem til 1956 ble kalt Mellom Tverrstedet, går inn fra Storgaten på nordsiden av det som i dag er spisestedet «Herlighed».

B. Det opprinnelige Nedre Tverrstedet gikk inn mellom «Jørgen Peders hus» og «Reimanngården», som begge ble revet midt på 1950-tallet.

Foto: Narve Skarpmoen 1917, bearbeidet av Knut Brautaset

Mellom Tverrstedet

lå et lite steinkast lenger oppe. Det gikk fra Vestregate og kom ut mellom hus nr. 74 (*Herlighed*) og hus nr. 163 i Storgaten (vis-à-vis Sparebanken Sør i dag). Etter 1956 var dette det nederste av de to gjenværende tverrstedene, og det var nok grunnen til at Mellom Tverrstedet etter hvert ble kalt Nedre Tverrstedet, som i dag er det offisielle navnet på dette lille veistykket.

Øvre Tverrstedet

går fra Vestregate og munner ut i Storgaten vis-à-vis restauranten *Smag og Behag*.

Snarveien mellom Øvre og Nedre Tverrstredet kalles Matrosgangen og er byens smaleste smau. Foto: Frode Eldegard Mindrebø

Matrosgangen

er et forholdsvis nytt navn på byens smaleste smau som går mellom Øvre og Nedre Tverrstredet. Fra Øvre Tverrstredet er den lite brukte passasjen merket med et snarveiskilt. Den går forbi vognmann Halvorsens stall og kommer ut i Nedre Tverrstredet gjennom en liten åpning mellom Halvorsens hus og Matroshuset, som snarveien har fått navn etter. Det vites ikke med sikkerhet om husets navn stammer fra en matros som bodde der eller om selve huset er et typisk matroshus. (Kjell Knudsen, 2018)

Victoriatorget

er den lille, åpne plassen mellom Håndverkergården og Øystein Pettersens klesbutikk. Allerede i 1854 åpnet B.P. Boye-

sen hotell i hus nr. 67 i Storgaten. I 1868 overtok enkefru Anne Talene Møller stedet under navnet Møllers hotel. Først i 1941 ble hotellet kalt Victoria, som har gitt navnet på torvet. Det ble drevet av forskjellige eiere frem til det stengte i 1973 og ble butikklokaler.

Lillerore

går i en bue fra Vestregate til Nygaten. Lille Rorehei (eller bare Heia) ligger rett vest for veien og har gitt veistykket navn. Hvorfor heia kalles Lille Rorehei, har en noe søkt, men morsom forklaring: Det var en dam oppe på heia som fyltes opp ved mye nedbør slik at den i fasong kunne minne om Rorevannet. Birger Morholt forteller at dammen ble kalt Syvertsdabbe og var oppkalt etter Kristian Syvertsen, som bodde i et lite hus under fjellsiden.

Stinta

er steintrappa som går fra Victoriatorvet opp til Lillerore. Byen har to store «stinter». Den andre går fra Henrik Ibsens gate nedenfor Ibsenhuset og opp til Arendalsveien.

Ordet stinte kommer fra det danske ordet stente, som betyr en trapp av sten/stein.

Nygaten

var ferdig anlagt i 1866 og går fra Storgaten og opp bakken til den møter Vestregate. Den var byens første planlagte gate, og kommunen måtte blant annet ekspropriere noe av hagene til Christen Helmer og Christian Ebbell for å få plass til gateløpet. Det var viktig å få anlagt en ny tverrgate mellom Storgaten og Vestregate siden Tverrstedene til da hadde vært den eneste forbindelse mellom disse gatene.

Øverste del av Nygaten, ved det tidligere Bedehuset, ble kalt **Kjæret**. Jens Pharo Crawford beskriver området slik: «Der var i min barndom ovenfor Helmers have en myr hvor der grodde pors og mikkelsbær.» Det kan kanskje være en forklaring på navnet. (Crawford, 1902/1929) Omtrent der Bedehuset lå, hadde byen opprinnelig kjøpt tomt til den første kirken før man fikk tilbud om Kirkeheia.

Hestetorvet

er i dag godt kjent som den store plassen utenfor Grimstad Kulturhus. Eldre Grimstad-folk husker også byens gamle hestetorv som lå på hjørnet av Nygaten og Storgaten, omtrent der SpareBank 1 er nå. Fra noe før århundreskiftet og til langt utover 1900-tallet kunne bøndene som kom til byen med hest og vogn, sette hestene sine her under bybesøket. Etter hvert som nye hestekrefter overtok for de gamle hestene, ble det i 1956

Den vestligste av byens to store stinter går opp fra Victoriatorvet til Lillerore.

Foto: Frode Eldegard Mindrebø

drosjeholdeplass på den øvre delen av det gamle Hestetorvet. Mange husker nok også at Nottos pølsebu lenge holdt til på den nedre delen før den ble flyttet til Smith Petersens brygge.

Da det nye kulturhuset stod ferdig i 1985, og kulturhustorvet skulle få navn, var det derfor naturlig å bruke det gamle navnet Hestetorvet. Selv om Ommund Raudbergets skulptur *Grøngutten* antagelig er den eneste hesten som har satt sine hover på det nye Hestetorvet.

Drosjene fikk holdeplass på den øvre delen av Hestetorvet i 1956. Huset bak drosjene er «Helmers hus». Det ble revet for å gi plass for Grimstad kulturhus som ble åpnet i desember 1985. Bak nederste drosje skimter vi Nottos pølsekiosk.

Foto fra nettsiden «Du vet du er fra Grimstad når du husker...»

Klova

En klove er et annet navn for en kløft, og Klova er den merkede snarveien som går fra Storgaten ved Grimstad Adressetidenes hus og opp kløften til Knibeheia.

Knibeheia

er heia mellom øvre del av Storgata og øvre del av Vestregate. Ordet knip betegner et fjellparti med en bratt forside, og dette er typisk for Knibeheia. Med sørlandsk blød konsonant blir /knip/ til /knib/.

Vestregate og områdene vestenfor:

Vestregate (eller */vestergada/* på ekte Grimstad-språk) starter rett bak spisestedet *Herlighed* nederst i Storgaten og munner ut i Storgaten igjen ved Ruffen.

Fra Grøm og senere Skaregrøm var søkket mellom Vardeheia og Lille Rorehei det naturlige tråkket ned til båtstøet innenfor Torskeholmen (Grønstøa). Det var i denne traséen Vestregate ble anlagt, men frem til begynnelsen av 1800-tallet var det så godt som ingen bebyggelse langs gaten.

«Grimstads folkemengde utgjorde 400 sjeler i 1835. Den beskjedne bebyggelsen lå ved det som ble Storgaten, Skolegaten, Østre gate og Kirkegaten. Men da skipsbyggingen og skipsfarten fikk vind i seilene, trengtes flere hender. Istedenfor å emigrere valgte mange, også fra andre kanter av landet, å søke lykken i Grimstad-distriktet for å svinge øks og hammer på en bedding på Odden eller i Dramsvigen. Husene i Vestregate ble flere... På et kart fra 1847 ligger det 20-25 hus i Vestregate opp til Nygaten, som ikke ble anlagt før 1866.» (T. A. Berg, 9. september 2017)

Bakken i nedre del av Vestregate kalles Morholtkleiva. I siste halvdel av 1800-tallet bodde brødrene Jørgen og Henry Olsen fra gården Morholt i Landvik i husene Vestregate 10 og 12.

Fra Nygaten til Ruffen var Vestregate lenge bare en smal vei som gikk mellom hagene til de få husene som lå på vestsiden av Knibeheia. Den fortsatte i nordvestlig retning frem til det som i dag er Skaregrømsveien. I 1858 bevilget kommunen midler til at Vestregate kunne få et nytt løp direkte ned til Storgaten.

Bakken i nedre del av Vestregate kalles **Morholtkleiva** fordi brødrene Jørgen og Henry Olsen fra gården Morholt bodde i Vestregate 10 og 12 der gaten er på sitt bratteste.

*Oline Brun (f. 1818) bodde i et lite hus i bakken der Vestregate svinger til høyre og Markveien går til venstre. Ifølge Hans Hansen Rep. var hun en populær dame og har fått bakken oppkalt etter seg. De to fotoene er tatt med hundre års mellomrom.
Foto: Narve Skarpmoen 1917 og Frode Eldegard Mindrebø 2017*

Oline Bruns bakke er navnet på den lille bakken i Vestregate der Markveien går til venstre og Vestregate svinger opp til høyre. Hans Hansen Rep. forteller at Oline (f. 1818) bodde med mannen Jacob i det lille huset til venstre rett oppi bakken:

«Oline Brun var hva jeg nesten tør kalle populær i byen. Hun var aldri noen svar skyldig. Når 17-maitoget gikk ned Vestregate falt der alltid kraftige hurraer utenfor Oline Bruns hus, og som oftest var hun ute på heiknatten og hilste igjen». (Hans Hansen Rep. 1922-1930)

Lillesandsveien

var, som navnet sier, veiforbindelsen vestover fra Grimstad til Lillesand. Derfor ble veien til å begynne med kalt **Vesterveien**. Lillesandsveien er en forlengelse av Nygaten og går forbi gårdsbygningen til Bang på Skaregrøm, og videre opp Brennevinskleiva til den munner ut i Vesterled ved Øygårdsdalen. Den ble utbedret på 1890 -tallet, og 178 lindetrær ble plantet langs veien som med årene ble en vakker allé. Lillesandsveien var byens gjennomfartsåre, og i 1947 måtte trærne fjernes fordi den økende biltrafikken krevde bredere vei. «Det var virkelig synd at man den gang ikke fikk gjennomslag for å spare den ene trerekken.» (Per Assev 2009)

*Lillesandsveien med den vakre lindealléen og med et ubebyggt Skaregrømsjorde til høyre.
Foto: Narve Skarpmoen 1917*

Markveien

går fra Vestregate til Skaregrømsveien og var veien til Skaregrøm-gårdens inn- og utmarker. Derfor ble den kalt Markveien. Navnet ble vedtatt av bystyret i 1919.

Kaptein Michaelsens vei

er en merket snarvei fra Vestregate til Markveien. Det er en smal allmenningsvei med en liten stinte ned mot Markveien. Skipskaptein Gustav Michaelsen (f.1850) har gitt navn til veien. Han bodde i Vestregate 44 (hus nr. 111), i huset vis-à-vis der snarveien begynner. Kaptein Michaelsen er mest kjent for sitt legat fra 1917 «til fordel for Folkeskolens elever». Fra dette legatet ble det i mange år utdelt bibler og salmebøker til de flittigste elevene i 7. klasse ved byens folkeskole.

RUFFEN

er bydelen i området øvre Storgate, øvre Vestregate og begynnelsen av Skaregrømsveien. En ruff er et dekkshus som var plassert foran stormasten på seilskuter. Ruffen ble brukt som felles sove- og

oppholdsrom for mannskapet. Tradisjonen vil ha det til at en gammel sjømann fikk kjøpt en ruff til bruk som pensjonistbolig. Vi vet med sikkerhet at i 1782 fikk skipstømmermann Jens Torbjørnsen festebrev både på et engstykke og en «Baadhuustomt» under gården Berge. Plassen ble kalt Ruffen, og skipsruffen ble trolig satt opp på eiendommen til Storgaten 52/ hus nr. 297. Den har altså gitt navn til hele området.

Kaptein Michaelsens vei er en allmenningssti mellom Vestregate og Markveien. Snarveien er oppkalt etter skipskaptein Gustav Michaelsen som bodde i Vestregate 44.

Foto: Frode Eldegård Mindrebø

Skaregrømsveien

går fra Ruffen øverst i Storgaten i en bue til Bema-bygget på Lillesandsveien og ble opparbeidet etter byutvidelsen i 1878. Skaregrøm, som har gitt veien navn, er omtalt senere i artikkelen.

Lillegate

er en liten veistump som går fra der Vestregate dreier mot Storgaten til Skaregrømsveien, og navnet gir seg selv. Da navnet ble vedtatt mot stemmer i 1919, ble det innvendt at dette ikke var noe navn på en gate. Medlem av veinavnskomitéen og bystyremedlem Karl O. Knutson repliserte: «Når vi har Storgaten, hvorfor kan vi da ikke også ha Lillegate. Når vi valgte det navnet, så var det for å betegne at det ikke var Vestregate og dermed fikk vi også markert at det var en særskilt veistump.» (Grimstad Adressetidende 21. juni 1919)

VARDEN

uttales /varen/ og er bydelen i området rundt Vardeheia med gatene Staaes bakke, Vardegaten og Høyvardevei.

Vardeheia

uttales /vareheia/ og ligger 41 meter over havet.

Helt fra vikingtiden hadde vi et landsomfattende varslingssystem med varder/veter (sørlandsk *veder*). Ved å tenne bål på varden, ble det varslet om ufred eller krig i landet. På slutten av 16-hundretallet var Danmark/Norge i krig med Sverige, og den gangen ble Vardåsen (Fløyheia) brukt som varslingssted i Grimstad.

Johan Anton Wikander mener at Grimstad også hadde sin byvarde/vede under Napoleons-krigen på begynnelsen av 1800-tallet. Han går ut fra at byvarden ble satt opp nærmere byen og kysten, og at varden ble flyttet fra Vardåsen til Vardeheia. «Det er altså meget sannsynlig at også stedsnavnet Vardeheia har sitt opphav i en vede som sto der oppe under Napoleons-krigen. (Wikander,1982)

I gamle dager ble Vardeheia/Varden kalt **Vestre Varden**. Det må bety at det også har eksistert en **Østre Varden**, men det er uenighet om hvor Østre Varden lå. Reidar Marmøy mente det var navnet på den vestre delen av Dramsvigheia, i dag Kirkeheia. I dag er flere enige med Carl M. Tanne, som mente at Vardeheia egentlig består av to topper, og at det går en dal mellom dem. «Denne dal var i eldre tider meget dypere end nu

og det var vanskelig at gå over dalen, således at når man skulde fra Vestre Varden til Østre Varden eller omvendt, så gikk man en liten omvei. På de gamle bybilleder, hvorav der findes eksemplarer i bymuseet, vil man se dalskillet mellom Østre Varden og Vestre Varden tydelig markeret.» (C. M. Tanne 3/1 1925)

På kartet over Grimstad fra 1847 ser en tydelig at Vardeheia er delt i Østre og Vestre Varden med et dalsøkk in mellom.

Foto: Knut Brautaset

Johan Anton Wikander støtter Tanne fullt ut. «Min oppfatning er at Østre og Vestre Varden er «oppi Varden»; den østre og vestre del. Kirkeheia het Dramsvigheien, det er det god dokumentasjon for». (J. A. Wikander 21/4 2016)

Hans Hansen Rep. husker at det på St. Hans kunne være bål på begge toppene: «St. Hans var det brending og bål på alle høider omkring og i byen. Og således var det på Høivard (dvs. Vardeheia) gjerne både en og to store veder». (Hans Hansen Rep. 1922-1930)

Staales bakke

er veistubben som går opp Lillesandsveien og svinger raskt til høyre mot Vardegaten. Bakken har fått navn etter murmester Staale Gundersen fra Konsmo i Vest Agder. Han kjøpte huset som i dag har adresse Staales bakke 4, i 1874 og bodde der i nesten 20 år til han døde i 1892.

Til høyre ser vi Staale Gundersens bolig i Staales bakke 4. Bildet er fra 1905, og Høivarde-vei er ennå ikke anlagt.

Foto fra nettsiden «Du vet du er fra Grimstad når du husker...»

Vardegaten

uttales */varegada/*. Vardegaten gikk opprinnelig fra Pharos vei opp til bebyggelsen i Varden, men veien gikk ikke helt ned til Lillesandsveien som i dag. På et kart fra 1879 ser vi at den svinger til høyre ned Staaes bakke og videre til Lillesandsveien. Først i 1902 ble Vardegaten forlenget rett ned til Lillesandsveien (ved Bema-bygget). Gatenavnet ble først vedtatt av bystyret i 1919.

Høyvardevei

stiger bratt opp fra Lillesandsveien ved Auto Rep og går over toppen av Vardeheia og videre ned til Vardegaten. Bystyret vedtok både veitraséen og veinavnet allerede i 1919. Første del av veien fra Vardegaten og opp til Vardeheia ble anlagt på 1920-tallet, men først ti år senere ble Høyvardevei forlenget ned den bratte bakken til Lillesandsveien slik at det ble mulig å kjøre over Vardeheia.

Salveshaug er det gamle navnet på området der Grimstad Konserverfabrikk lå, og der Bema holder til i dag. Området tilhørte gården Skaregrøm, br.nr. 10 som Salve Hansen Huseland (1785-1843) kjøpte i 1800. Sannsynligvis har haugen fått navn etter han. Senere ble gården solgt og fikk navnet Sole.

LAUVSTØ

er bydelen som omfatter Jørgen Bangs gate og området vestenfor. Navnet har høyst sannsynlig sin opprinnelse i ordet lauvlund, som betyr en liten skog av lauvtrær.

Jørgen Bangs gate

er gaten fra Pharos vei over det som var gården Skaregrøms utmark, og ned til Lillesandsveien. På Grimstad-kartet fra 1879 kan vi se at det går en smal ferdselsvei fra Vesterbukt (bukta utenfor biblioteket) til Lillesandsveien ved Bangs gård på Skaregrøm. Etter første verdenskrig begynte kommunen å prosjektere en gate her, og den fikk navnet Jørgen Bangs gate.

Jørgen Bang (1829-1908) kom fra Kragerø til Grimstad i 1843 og begynte som butikkguttt i en kolonialforretning i Storgaten. «Etter hvert ble han en av byens mest innflytelsesrike og foretagsomme menn. Han var skipsreder, verfts- og sagbrukseier og mye, mye mer... Han måtte

ha vært i besittelse av et uvanlig forretningstalent.» (T. A. Berg 11. oktober 2014)

I 1868 kjøpte Jørgen Bang skipsverftet i Vesterbukt, tre år senere overtok han sin svigerfars eiendom Skaregrøm br.nr. 13, og året etter fikk han kjøpt store arealer på Odden. Han bygde for egne midler vei fra byen til Odden, senere kalt Pharos vei. Bang var formann i byggekomitéen for Grimstads nåværende kirke. Han regnes også som den viktigste pådriver for å få etablert en jernbane mellom Grimstad og Rise.

Reidar Marmøy mente at Jørgen Bang er den mest betydningsfulle person som har levd i byen vår.

Jørgen Bang (1829-1908). Foto i privateie. Refoto og utsnitt: Knut Brautaset

Lauvstøveien

går inn fra Jørgen Bangs gate, for å svinge i bue mot sør og sørvest. Den ble anlagt rett etter første verdenskrig og gikk til å begynne med til de nye arbeiderboligene som ble bygd i området. Etter byutvidelsen i 1960 ble hele Lauvstø-området utbygget med boliger, og Lauvstøveien ble forlenget vestover for å munne ut i Merset i tidligere Fjære kommune.

Det var flertall i formannskapet for å kalle veien Løvstøveien da navnet skulle vedtas i 1919. Da saken kom opp i bystyret, argumenterte både Karl S. Knutson og Elisabeth Helmer godt for navneformen Lauvstø. De mente Løvstø var dansk. Skulle det bli det offisielle navnet, ble det som å gå tilbake til 1840-årene da man skrev sø og søfolk. Ved voteringen vant Lauvstø med knappest mulig margin, med ti mot ni stemmer. (Grimstad Adresstidende 21. juni 1919)

Gamlegrensen

er veien som går i nordvestlig retning fra Lauvstøveien.

Veien har fått navnet fordi den ligger omtrent langs Grimstads gamle grense mot Fjære, grensen fra 1878 til 1960. Gamlegrensen ble utbygget med boliger fra 1965.

Solhøgda

går i sørvestlig retning inn fra toppen av Jørgen Bangs gate, og de første husene ble bygd her på begynnelsen av 1960-tallet. Området het fra gammelt av **Pålshaug** eller oftest bare **Haugen**. Hvilken Pål det her er snakk om, vites ikke.

Solhøgda ble først navngitt i 1999. Opprinnelig var veien en del av Gamlegrensen, men bare en sti forbandt veiene. På grunn av den forvirringen som ofte oppsto med to veistykker med forskjellige avkjørsler, foreslo beboerne i den nordvestlige del av Gamlegrensen et nytt navn på sin del av veien. De foreslo Solhøgda og begrunnet det med noen eldre stedsnavn i det aktuelle området. Lensmann Edvard Underhaug kjøpte gnr. 4, bnr. 18 i 1916. Han var fra Hardanger og kalte stedet «Høgda». I tillegg var det flere steder i området som hadde navn på Sol-. Blant annet lå Solbakken rett sør for Haugen. Kommunen fulgte beboernes ønske og vedtok navnet i 1999.

Utsnitt av et Grimstad-kart fra 1953 med de nye veinavnene som bystyret vedtok 12. oktober 1952.

SKAREGRØMSJORDET

er «gamle Grimstads» nyeste bydel, påbegynt i 1946. Det var husnød i Grimstad etter krigen, og på Skaregrømsjordet ble mange hus bygd, og nye veier ble anlagt. Det gjaldt Tønnevolds gate, Thors gate, Ebbells gate, Føreids gate og Helmers gate. Bystyret vedtok gatenavnene i 1952.

Skaregrøm

hadde fire gårdsbruk innenfor det gamle byområde fra 1878 til 1960. Arealet strekte seg fra Vassbekken over en del av Ruffen, Varden og ned til fjorden. Både Torskeholmen og Gundersholmen hørte til Skaregrøm. Etter navnet er det rimelig å anta at gården ble skilt ut fra Grøm en gang i senmiddelalderen.

Professor Rygh antyder at første leddet i Skaregrøm kanskje kommer fra mannstilnavnet skardi, som er et økenavn på en person med hare-skår.

De fire hovedbrukene på Skaregrøm hadde bruksnumrene 1, 4, 10 og 13. Jørgen Bang overtok det største bruket, nr. 13, etter sin svigerfar i 1871, og året etter lot han byggmester Heinecke oppføre et staselig sveitserhus, i dag Lillesandsveien 15. Thor Madsen Skaregrøm eide bruksnummer 1 (se Thors gate). Bruksnummer 4 lå ved Tønnevolds gate der det i 1967 ble bygd et studenthjem i forbindelse med oppstarten av Sørlandets tekniske skole (SøTS). Jørgen Bangs svoger, skipsreder Gunder Huseland, kjøpte bruk nr. 10 i 1861. Kemner Karl O. Knutson overtok eiendommen i 1912 og ga det navnet Sole (Lillesandsveien 4). Det staselige våningshuset ble revet i 2019!

Tønnevolds gate

går fra Lillesandsveien til Storgaten. I 1918 viste skipsreder Ole T. Tønnevold god borgerånd ved å opprette et legat på 400.000 kroner som skulle benyttes til drift av en teknisk skole i Grimstad. (O.T. Tønnevold og hustrus legat). Det var imidlertid først i 1939 at Sørlandets tekniske fagskole, «Teknikken», tok opp sitt første kull.

Ved bystyrets avstemning om gatenavnet i 1952 var det 10 representanter som stemte for Tønnevolds gate. Et mindretall på ni ønsket heller navnet Vassbekkveien.

Thors gate

går til Tønnevolds gate fra Skaregrømsveien og har navnet etter Thor Madsen Skaregrøm (f.1832). Han drev gården, bruk nr. 1, på Skaregrøm. Våningshuset, som lå på tomten til det som i dag er Føreids gate 18, ble revet rett etter krigen

Da gatenavnet skulle besluttet i 1952, var bystyret var i tvil om navnet skulle skrives med eller uten h. «Med 10 mot 9 stemmer ble h-en bibeholdt.» (Grimstad Adressetidende 16/10 1952). I dag skrives gatenavnet ofte uten h.

Ebbells gate

går fra Lillesandsveien til Thors gate og er oppkalt etter Grimstads første ordfører Bendix Ebbell (1798-1864). Han var ordfører i fire år fra 1837. Av ukjent grunn skrives gatenavnet i dag med bare en l.

Skaregrømsjordet fotografert fra krysset Lillesandsveien/Skaregrømsveien. Bildet er antagelig tatt i 1950 eller 1951.

Foto: Postkort (Mittet)

Føreids gate

går fra Lillesandsveien til Thors gate og videre nordover til Studenthjemmet. Gaten er oppkalt etter Ole Rasmussen Føreid (1851-1925). Han etablerte sin egen manufakturforening i byen i 1875 og begynte senere som skipsreder med både seilskip og dampskip. I 1925 testamenterte

han mesteparten av sin kapital til «trengende» i Fjære og Grimstad. En stor sum gikk også til Selskapet for Grimstad Bys Vel, slik at Byselskapet var i stand til å begynne med oppkjøp av holmer og øyer i Grimstads skjærgård.

Helmers gate

går fra Tønnevolds gate til Ebbells gate og er oppkalt etter en gammel Grimstad-slekt. Den første Helmer, Christian Hansen Helmer, kom til Grimstad fra Danmark i 1733 og ble forvalter ved Frolands Verk. Andre i Helmer-familien som bør nevnes, er Christians sønn, skipskaptein Hans Helmer (1740-1806), som bodde i hus nr. 80 rett øst for dagens sorenskrivergård. Hans sønn, skipskaptein Christian Groos Helmer (1779-1814), er mest kjent for å ha malt det første prospektet av Grimstad i 1804. Kaptein og reder Jacob Holst Helmer (1814-1905) oppførte i 1850 hus nr. 150 på det vestre hjørnet av Storgaten og Nygaten, kalt Helmers hus. Datteren, Elisabeth Helmer (1854-1920), ble en markant personlighet i byen, både som fotograf, politiker og som aktiv kvinnesaksforkjemper. Hennes yngre bror, Kristen (1860-1936) som var bosatt i Duclair i Frankrike, testamenterte både Helmers hus, Storgaten 33 (i dag der Kulturhuset ligger) samt den store eiendommen Vestheim på Indre Maløya til Byselskapet i 1936.

Det er interessant å merke seg at ingen har Helmers gate som post-adresse.

Vassbekken

Vest for Vardåsvollen, i dag Fuhr Park, renner Vassbekken, som var byens grense mot Fjære. Bygrensen gikk langs bekken fra det gamle Garveriet og nesten helt ned til rundkjøringen ved Lillesandsveien.

Akkurat som Vardåsvollen ble til Vassvollen, er Vardåsbekken blitt til Vassbekken. Ordene er avledet av ordet varde som på sørlandsk blir uttalt /*vare*/. I 1817 ble Vassbekken skrevet Vahrsbækken og i 1841 som Vadsbækken. (J. A. Wikander 1982). Ordet vass er altså ikke en betegnelse for noe vått.

Navn som stort sett har gått ut av bruk:

Kjæret, se Nygaten

Mellom Tverrstedet, se Tverrstedene

Pålshaug/Haugen, se Solhøgda

Salveshaug se Varden

Vesterveien, se Lillesandsveien

Vestre Varden, se Vardeheia

Østre Varden, se Vardeheia

Muntlige kilder:

Trond Audun Berg, Knut Brautaset, Carsten S. Due, Kjell Knudsen, Frode Eldegard Mindrebø og Johan Anton Wikander

Skriftlige kilder:

Assev, Per. Fjære bygdebok. Bind 7: Frivold krets, Grimstad 2009

Berg, Trond Audun. Byen og bygningene. Artikkelserie i Grimstad Adressetidene, 2014-2018

Brautaset, Knut. Ibsens Grimstad, 2012

Crawfurd, Jens Pharo. Lidt fra Grimstad i ældre tid. Foredrag ved Sjømennes landsforenings basar, 1902, Byselskapets medlemsskrift nr. 8-9, 1929

Eriksen, Åsmund Bie. Gamle Grimstad, 2012

Grimstad Adressetidende. Vedtak om vei- og gatenavn. 21.juni 1919 og 16.oktober 1952

Gundersen, Halvdan. Kommunikationer, Grimstad Bys Historie, s. 368-378, 1927

Hansen Rep, Hans. Rep-heftene 1-10, 1922-1930

Knudsen, Kjell. Matroshuset, en historikk. Byselskapets medlemsskrift nr. 62, 2018

Landgraff, J. Grimstadslægter bind I og II, 1892 og 1901

Rygh, Oluf. Norske Gaardsnavne

Marmøy, Reidar. Grimstad på 1900-tallet. Bind 1, 2004

Tanne, Carl. M. Nogen spredte erindringer fra Grimstad. Artikkelserie i Grimstad Adressetidende, 1925

Wikander, Johan Anton. Byselskapets medlemsskrift nr. 32, 1982

Wikander, Johan Anton. Gamle tomter i Grimstad. 1973

BRIGGEN *DACAPO* AV GRIMSTAD

Av Knut Brautaset

Briggen «Dacapo» av Grimstad malt i Marseille i 1869.

Maleri i privat eie. Foto: KB.

Den flotte briggen *Dacapo* ble bygd på Rønnes verft ved Grimstad i 1866 av skipsbyggmestrene Tarald og Thor Gundersen. *Dacapo* ble målt til en lasteevne på 160 kommerseselester. Skuten var 114 fot lang, 25,6 fot bred og hadde en dypgang på 15,8 fot.

I 1866 står Nicolay Schreuder Gundersen (1814-1892), bror av skipsbyggmestrene, oppført som korresponderende reder for partsrederiet. Den unge Harald Isachsen (1840-1908) var også inne i bildet, og fra 1868/69 innehar han rollen som korresponderende reder.

Første skipper på *Dacapo* var Mogens Andersen (1816-1897). Mogens Andersen bygde seg hus i Breivig og flyttet dit i 1850. Han var gift med Ane Petrine Pedersdatter (1811-1880), og de fikk en datter og seks sønner.

Alle sønnene ble sjømenn. En av dem, Stian Christopher Frank Andersen (1845-1882), overtok etter sin far som skipper på *Dacapo* i 1869.

Skippere på «Dacapo» fra Rønnes – far og sønn. Mogens Andersen (1816-1897) og Stian Christopher Frank Andersen (1845-1882).

Utsnitt av fotografier som tilhører Ellen Miøen Sæther.

En annen av sønnene fra Breivig var Mogens Albert Andersen (1849-1931) – som regel brukte han bare Albert som fornavn. Albert Andersen ble en kjent skipper og reder i Grimstad. Han fikk i 1919 bygd en staselig privatbolig som ble kalt «Lunehaug». Huset har i dag adresse Arendalsveien 19A. (For noen år siden holdt utestedet Villa Ernst til der.) Albert Andersen hadde i sine yngre år også seilt med *Dacapo*. I sine erindringer skriver han:

«Høsten 68 fik jeg hyre som 2. styrmand med brigg «Dacapo» herfra - Isachsens rederi - som et par år før var bygget på Rønnes til far, den gang byens største og fineste nybygde brigg. Far forlod den gang sjøen og overlod førerposten til min bror Christopher som da hadde seilt med ham som styrmand. I de følgende 3-4 år seilede jeg så delvis med «Dacapo» og delvis med «Commandør Sølling» - samme rederi - som 2. styrmand og 1. styrmand til sommeren 1872 da jeg fikk «Dacapo» at føre en tur på Østersjøen, medens bror Christopher var hjemme på ferie.»

Albert Andersen som 19-åring slik han så ut da han ble 2.stymann på «Dacapo», og et fornøylig foto av skipsreder Albert Andersen til høyre på fordekket sammen med konsul Carsten S. Due (1865-1950). Andersen var en ivrig seiler, og både han og Due var blant stifterne av Grimstad seilforening i 1902. Seilbåten kan være Dues «Coreo» eller muligens Andersens «Sofie III».
Bildene er utlånt av Ingrid Terland.

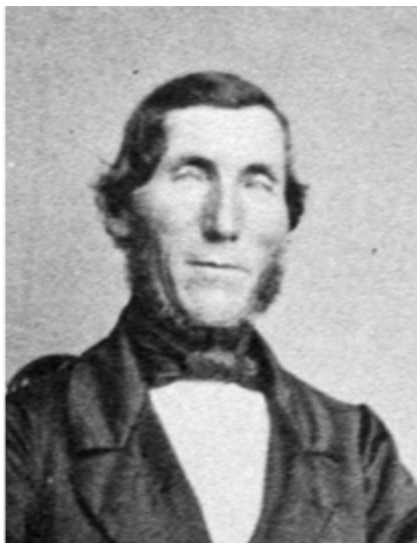
Skipsverftet på Rønnes

Det var Tarald Gundersen (1810-1874) og Thor Jens Gundersen (1812-1868) som var skipsbyggmestre på Rønnes. Tidlig i 1840-årene ble det etablert skipsverft der, og de første årene ble det bygd tre brigger et sted i Rønnesbukta.

Ved en auksjon i 1840 kjøpte Tarald Gundersen tomt tilsvarende fire ksk. (kalveskinn) fra gården Ulenes for 200 Spd. på vegne av seg selv og sine tre brødre. Ved skylddelingsforretning i 1852 ble denne eiendommen på Rønnes delt likt mellom de fire brødrene, slik at de fikk ett ksk. hver.

Tarald Gundersen inngikk i 1842 et arvefeste (langvarig tomteleie som kunne overføres til etterkommere) med kjøpmann Jørgen Bendix Ebbell (1789-1864) av en tomt på Rønnes som skulle benyttes som skipsverft.

I 1842/43 kjøpte kjøpmann Charles Hippuff Crawford (1802-1877) på offentlig (tvangs?)auksjon «Skipsværft og eendel materialier paa Rønnæs» for 520 Spd og 48 skilling fra Jørgen Bendix Ebbells bo og fikk såkalt «Acctionsskjøde» på eiendommen. Med et så høyt beløp kan det ha dreid seg om en påbegynt skute og nødvendige materialer i tillegg til tomten.

*Skipsbyggmesterne Tarald og Thor Jens Gundersen.
Foto fra Fløistadsamlingen*

Faren til Charles Crawford var Thomas Crawford som flyttet til Grimstad i 1822 og etablerte seg som kjøpmann etter å ha fungert som støperi-ekspert på Næs Jernverk og Frolands Verk. Han var født i Skottland 15. oktober 1779 og døde i Grimstad 4. januar 1850.

20. mars 1850 ble skjøte på skipsverftet med tilhørende innretninger overført til avdøde Thomas Crawfurds bo.

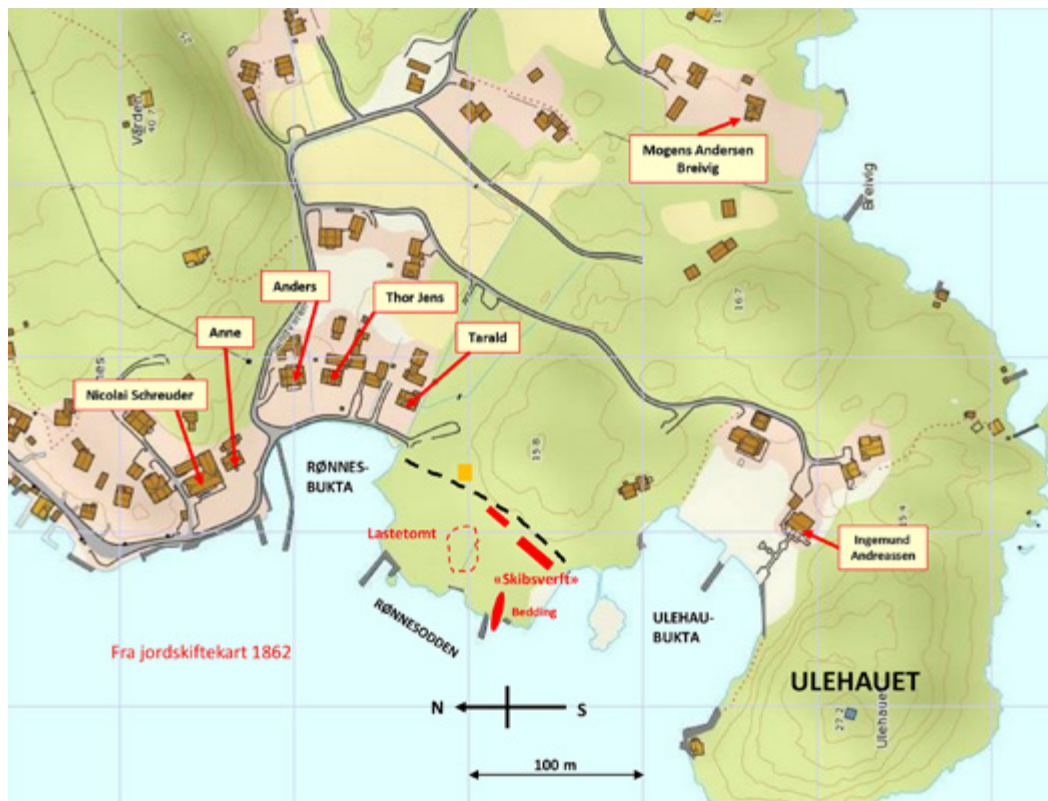
Nicolay Schreuder Gundersen kjøpte verftet på auksjon i 1855 etter Thomas Crawfurds bo for 186 Spd. Samme år ble det gjort en delingsforretning av skipsverftstomten på Rønnesodden mellom brødrene Nicolai, Tarald, Thor og Anders.

Det var rundt 1850 at skipsbyggingen flyttet til Rønnesodden. Området ble lokalt kalt «Værven». Tarald og Thor var regnet som meget dyktige skipsbyggere og hadde omfattende erfaring. Begge var sønner av den legendariske skipsbyggmester Gunder Thorsen (1767-1842) og hustru Anne Nicolaisdatter Schreuder (1774-1832). Gunder Thorsen hadde hatt sitt verft på Ulenes litt lengre inne i Vikkilen. På Rønnesodden var det betydelig aktivitet i de 24 årene fra 1850 til 1874. Det ble i den perioden bygd åtte brigger, fem barker og en skonnert. Den dyktige reder Harald Isachsen i Grimstad fikk bygd mange av sine skuter på Rønnes. Der fikk man levert kvalitet.

Utsnitt fra to bilder laget av malermester og kunstmaler Lauritz Hansen (1824-1895). Øverst fra sceneteppet til «Det dramatiske selskab» i Grimstad, malt i 1868. Med stor sannsynlighet er det briggen «Diana» som bygges på Rønnes. En typisk Grimstad-brigg ligger til ankers. Nederst er bakgrunnen på en tegning av Grimstad sett fra Vardåsen i Eigelia fra ca. 1860. Ulehauet er helt til høyre, og midt på bildet antydes en skute på bedding. Grimstad bys museer. Foto: KB

Når man i dag tar en rusletur på Rønnesodden, er det ingen åpenbare spor å finne etter skipsbyggingen. Buene er for lengst revet, og det er ingen rester etter bolverk hvor det hadde vært beddingen. Ingemund Andreassen som lenge bodde i Rønnesbukta og drev fiske, husker rester etter en bedding slik det er avmerket på kartet over Rønnes.

Markering av skipsverftet på Rønnes på et moderne kart basert på jordskiftekartet av 1862. På områdene nedenfor den stiplede linjen er teigene i jordskiftekartet navngitt som del av «Bjelkestranden». Lastetomt for materialer til skipsbygging og to buer som tilhørte verftet er markert. På et kart fra 1887 er holmen i Rønnesbukta navngitt som «Warftsskjær». Ingemund Andreassen fant rester etter bedding der det er markert, men det kan også ha vært en bedding til, muligens lenger til venstre. Bolighusene som i sin tid tilhørte de fem barna etter Gunder Thorsen og Anne Nicolaisdatter Schreuder er vist. I Breiviga er huset Mogens Andersen bygde i 1850 markert. Påtegning: KB

Dacapo i Hvitehavet den dramatiske sommeren 1867

Sent på våren 1867 seilte *Dacapo* med Mogens Andersen som skipper nordover mot Hvitehavet. Antagelig var også sønnen Christopher med som styrmann. Frakt av trelast til England og Frankrike fra havnene Onega og Arkhangelsk var en viktig «trade». I 1867 var 558 utenlandske skuter involvert. 143 av dem var norske. Det ble en lang tur for *Dacapo* langs hele norskekysten forbi Hammerfest og videre forbi Murmansk og langs Kolahalvøya. Ofte dro man nordover i ballast. Hvitehavet var islagt fra oktober til mai. Det var vanlig å seile inn i Hvitehavet i begynnelsen

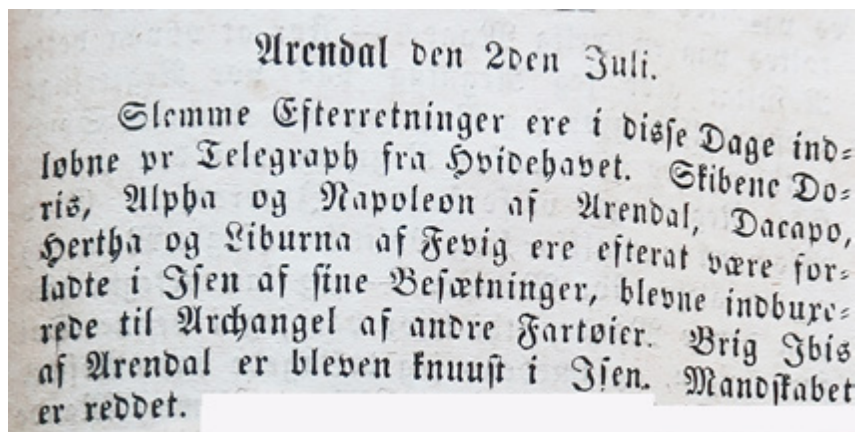
av juni og sørge for å seile ut senest i september. Året 1867 ble værforholdene svært vanskelige, og det som hendte er betegnet som «Tragedien i Hvidehavet». Da skutene nærmet seg innløpet til Hvitehavet, ble rennen med åpent vann langs Kolahalvøya smalere og smalere. Det var sterk nordlig vind som presset is sørover, samtidig som det var sterk strøm nordover ut av Hvitehavet. Det førte til kraftig pakkis, og av frykt for å bli skrudd ned forlot mannskapet mange av skutene. Dette skjedde i dagene rundt 22. juni. Noen oppholdt seg på isen, og noen greide å komme seg til land ved fyret Sosonovets.

Mannskapet på *Dacapo* måtte forlate fartøyet, men om de oppholdt seg på isen eller kom seg inn til fastlandet, har jeg ikke funnet ut av. Da været bedret seg, viste det seg at flere skuter hadde forlist, men mange hadde greid seg og ble slept av andre skuter til Arkhangelsk.

Kart over Hvitehavet. I området ved fyret Sosonovets var det at mange skuter i 1867 møtte sin skjebne i skruisen. Kartgrunnlag: Wikipedia.

Varsel om de store vanskelighetene i Hvitehavet nådde Grimstad de første dagene i juli. Da kunne man lese i Den Vestlandske Tidende 2. juli 1867 og Grimstad Adressetidende 3. juli: *Slemme Efterretninger ere i disse Dage indløbne pr Telegraph fra Hvidehavet. Skibene «Doris», «Alpha» og «Napoleon» af Arendal, «Dacapo», «Hertha» og «Liburna» af Fevig ere efterat være forladte i Isen af sine Besætninger, blevne indbuxerede til Archangel af andre Fartøier. Brig «Ibsis» af Arendal er bleven knuust i Isen. Mandskabet er reddet.*

Den Vestlandske Tidende 2.juli 1867.

Den 6. juli melder Grimstad Adressetidende at 13 skip fra distriktet er forlist, blant dem de to Grimstad-skutene briggen *Embla* og barken *Alliance*. I samme melding stadfestes det at mannskapet til *Dacapo* er i god behold: *Vi supplere disse Efterretninger derhen, at ifølge Telegram er Brig «Dacapos» Mandskap lykkelig ankommet Archangel.* De øvrige skutene fra Grimstad som greide seg, var barkene *Hertha*, *Liburna* og *Lyna*. Alle de norske sjøfolkene berget livet. Mannskapet på *Dacapo* kunne i Arkhangelsk igjen bemanne sin skute, ordne det som var skadet, få inn trelast og seile ut. Mogens Andersen fortsatte som skipper frem til sønnen Christopher overtok ca. to år senere.

Skutemaleriet, Marseille 1869

Ikke så lenge etter at Christopher Andersen overtok som skipper på *Dacapo*, ankom han med sin skute havnebyen Marseille i Frankrike. Der har han, antagelig via agenten, kommet i kontakt med en marinemaler og bestilt et bilde av skuten. Nederst på maleriet er det skrevet *Da Capo* af

Grimstad ført af Captⁿ S. C. F. Andersen. 1869.» Skipperen har bestemt at briggens navn skulle være *Da Capo*. I alle opptegnelser skrives briggens navn som *Dacapo*, men det italienske uttrykket skrives faktisk korrekt slik som skipperen ga ordre om!

Maleriet er signert *Moutte* 1869. Det er litt vanskelig å tyde om det står en forbokstav foran *Moutte* på maleriet. Det finnes andre skutmalerier signert *J.A. Moutte* og *Jⁿ Moutte*. Jeg har rådført meg med konservator Ingrid Ulfstedt på Sjöhistoriska museet i Stockholm. Vi ble helt enige om at dagfyrene *Tourelle de Canoubier* til venstre i bildet tydelig viser at det dreier seg om innseilingen til Marseille. Noen biografiske opplysninger om denne *Moutte* er ikke funnet. I alle tilfeller er det et flott skutemaleri av en vakker brigg bygd på Rønnes!

Stian Christopher Frank Andersen fortsatte som skipper på *Dacapo* til 1879. Etter det ble han i 1880 skipper på den nybygde Grimstad-barken *Fremad*.

Briggen *Dacapo* møtte sin skjebne i mai 1882 da den forliste ved Torekov (innenfor Hallands Väderö) i Sverige.

Kilder

Andersen, Albert. 1992. *Erindringer*. Medlemsskrift nr. 37, Selskapet for Grimstad Bys Vel, Grimstad.

Dannevig, Birger. 1971. *Grimstad sjøfarts historie*. Bokkomité oppnevnt av Grimstad kommune, Grimstad.

Den vestlandske Tidende. 2. juli 1867, Arendal.

Grimstad Adresstidende. 3.juli og 6.juli 1867, Grimstad.

Grimstad Bys Historie. 1927. Utgitt ved Komité i Grimstad. Grimstad bymuseum, Grimstad.

Landgraff, J. 1892 og 1901. *Grimstadslægter (I) og Tillægg og rettelser med register (II)*, Grimstad.

Syvvertsen, Arild Einar. 2011. *Skipshistorier fra de syv hav*. Aschhoug & Co, Oslo.

Sæther, Ellen Miøen. Upublisert arbeid.

Vestre Nedenes/ Sand, *Panteregeister nr. 17 (1808 -1935)*, *Realregisterside*, side 109.

Aanby, Anne Tone. 2012. *Skippsbyggmesternes tid. Skippsbygging i Vikkilen 1750-1920*. KA Forlag, Oslo.

Takk for informasjon og hjelp fra: Jan Assev, Kåre Andreassen, Carsten Due, Kjell Knudsen, Ingrid Terland, Fredrik Schreuder og Nicolay Schreuder.

SJØMANNENS HILSEN HJEM

Av Johan Anton Wikander

Jeg har de senere år fortalt om mine guttedager midt på 1900-tallet. I årboken «Sånn var det» har jeg skrevet om hvordan jeg opplevet krigen og de første år med fred. Jeg bodde da på Langsæodden i Arendal.

Jeg har for Grimstad Byselskap fortalt om to trafikkskilt i Grimstad, og jeg har fortalt om en skoletime på Dahlske skole. Vi skulle etter timeplanen ha engelsk, men det ble en time i gammelnorsk. Mitt utgangspunkt er i år det samme som tidligere, men blikket er nå rettet mot fjerne farvann.

Min første leselektse

Jeg begynte på *Byens skole* i Arendal sist i august 1948. Vi begynte med å lære tall og bokstaver. Tallene, de kunne jeg. Da krigen var slutt, fikk vi Amerika-pakker fra onkler, tanter og andre nære slektninger i USA. Det var alltid tegnebøker og farveblyanter i disse pakkene.

Noen av disse tegnebøkene hadde punkter som var nummerert, og jeg skulle tegne en linje fra punkt til punkt i stigende nummerrekkefølge. De mest omfattende tegningene var i stort format og hadde opp til 800 nummererte punkter. Når jeg var ferdig med å tegne, farvela jeg de bildene som jeg møysommelig hadde fått tegnet. Dette var gøy, og på denne måten lærte jeg tallene og 10-tall systemet svært så godt. Dette var en stor fordel for meg da jeg begynte på skolen.

Men bokstavene måtte jeg lære, både de store og de små, så nå måtte jeg følge nøye med i alt det som min frøken Olivia Hoskuldson forklarte. Jeg hadde ikke lenger noen fordel av tegnebøkene fra Amerika-pakkene.

Bokstavene skulle settes sammen til ord, men nå begynte det å bli vanskelig. Min første skikkelige leselektse handlet om en fisk. Leksen var ikke på mer enn et par avsnitt. Frøken hadde fortalt innholdet detaljert, men hun brukte helt andre ord enn de som sto i leseboken. Det var det som gjorde det vanskelig for meg. Dette var meget tidlig i 1949 og altså for vel 70 år siden.

Jeg satt hjemme på kvelden og stavet meg gjennom leksen min. Jeg kom til ordet «i-k-k-e». Det blir «kommer» var min konklusjon! Mine foreldre reiste seg og stilte seg bak meg. «Si hver bokstav helt tydelig!», sa de til meg. Jeg sa bokstavene helt tydelig mange ganger, jeg ga meg

ikke, jeg slo i bordet, og min konklusjon var hver gang: «I-k-k-e, det blir kommer!».

Jeg stavet videre og skjønte at jeg kom til fisken: «F-l-y-n-d-r-e, det blir hvitting», var min konklusjon. Foreldrene mine stilte seg bak meg igjen. Jeg sa hver bokstav helt tydelig mange ganger, jeg slo i bordet og ga meg ikke: «F-l-y-n-d-r-e, det blir hvitting!»

Jeg skjønte etter kort tid at denne lesingen hadde jeg ikke grep på. Jeg måtte finne en løsning på dette. Resultatet ble at jeg fikk min mor til å lese leksene mine sakte for meg. Jeg ville da vite alle ordene og hvor de sto henne. Jeg lærte på sett og vis leksene utenat, men jeg kunne ikke deklamere dem.

De første årene leste mor hver leselekske tre ganger for meg. Jeg ble smått om senn flinkere. Det greide seg da at hun leste to ganger og siste året var det nok bare med én gang. Da vi var kommet frem til 1955, var jeg blitt så pass flink at jeg fikk til disse leseleksene selv, men jeg måtte stove litt lange ord. Jeg hadde alltid postkort i skolebøkene mine. De brukte jeg for at jeg best mulig kunne konsentrere meg om den linje jeg leste.

Da jeg hadde gått på skolen i fem år, var jeg blitt så pass flink til å lese at jeg også ville lære de gotiske bokstavene. De var mer fantasifulle og detaljerte enn de latinske bokstavene, og jeg tegnet dem alle, både de store og små. Min mormor, fru Anthonette Weidmann Bie (1885 – 1986), viste meg dem i bøker som jeg hadde i min samling. Mormor kunne svare på alt jeg spurte henne om. Hun var i mellomkrigstiden valgt inn i Grimstad bystyre. Da ble hun kalt «Leksikonet», det var for alt det hun husket fra tidligere debatter. Det er vel unødvendig å si at det var «Skredderen» som ga henne dette navnet?

Jeg fant frem John Bunyan: *En Pilegrims Vandring*. Den hadde tilhørt min oldemor, Lina Abelsen (1849 – 1936). Jeg stavet meg fremover, side for side. Det var en uendelig rekke med bokstaver, men jeg skjønte visse ord som *paa, aa, og, til* osv.

Da jeg var kommet gjennom de første vel 20 sidene, begynte jeg plutselig å forstå hele setninger. Jeg ble virkelig forbauset. Jeg stavet meg gjennom litt over halve boken, og jeg forsto alt. Da syntes jeg denne pilegrimsvandringen ble litt ensformig. Jeg fortsatte derfor med bøker der det var bilder, jeg leste billedtekstene og så på bildene. Jeg hadde en meget eksklusiv utgave av Gustav Dorés *Billedbibel*. De detaljerte stålstikkene er alle meget dramatiske. De gjorde et sterkt inntrykk på meg. Jeg satt oppe på øverloftet da jeg holdt på med dette. Der var det fred og ro.

Vi går tilbake til 1949. Det var langt ut på våren, og vi gikk søndagstur. Vi kom ut på Hylleveien i Arendal. Der møtte vi «Frøken», og mine foreldre begynte å snakke om skolen. Frøken sa om meg: «Johan Anton er nok ordblind, men han er en grei gutt». Jeg skjønnte at det ikke var noe bra, dette å være *ordblind*. Jeg bestemte meg derfor at det skulle jeg aldri si til noen!

Det var et intenst lys på Hylleveien med reflekser fra Galtesund og Byfjorden. Jeg måtte knipe øynene sammen for solbriller hadde jeg ikke. Det hender av og til at jeg helt plutselig kommer på dette møtet i 1949 med frøken Olivia Hoskuldson. Jeg må da knipe øynene sammen for jeg føler samtidig det intense lyset. Jeg kjenner da også lukten av gassverk, for Arendal gassverk lå den gang like nedenfor der vi ble stående og snakke med Frøken. Vel, lukten av gassverk kjenner jeg ikke nå lenger, luktesansen min har svekket seg en del med årene.

Mitt lille museum

Denne lesingen hadde jeg problemer med. Jeg skjønnte at jeg kunne ikke lære noe ved bare å lese. Jeg kom til at jeg måtte gå på besøk til gamle folk og få dem til å fortelle for meg, da ville jeg lære en hel del. Jeg måtte huske på alt det de fortalte til meg.

Vi flyttet til Grimstad sist i 1949 og inn i det store huset på Fladen, på plassen Solberg, som mine besteforeldre hadde bygget på og utvidet. Det var mange gamle folk i Grimstad, dels var de naboer og dels var de slektninger. De gikk jeg på besøk til, og nå lærte jeg en hel del.

Jeg fikk også forskjellige ting av dem. Olga Sørensen var min nabo, og hun var meget gammel. Hennes bror hadde seilt til sjøs og kommet til fjerne farvann. Da han kom til Florida, hadde han tatt opp noe Florida-tang som fløt i sjøen. Slik tang med små luftfylte «ballonger» hadde vi ikke hjemme i Norge. Denne tangen hadde han tatt opp i en flaske med sprit. Denne flasken fikk jeg, og jeg kunne sitte hjemme på Fladen på gutterommet mitt med flasken i fanget og se på hvordan tangen fløt i havet ved Florida. Dette var virkelig spennende!

Oscar Westergren var også min nabo på Fladen og også meget gammel. Da han døde tidlig i 1950-årene, ble det ryddet etter ham. En mengde bøker og forskjellige ting som ikke var noe å samle på, ble båret ut av huset for å bli kjørt på søpla. Jeg rotet gjennom alt dette, kanskje kunne jeg finne noe?

Nå hadde jeg virkelig flaks! Jeg fant en fin flintdolk som var 10 – 12 cm lang. Jeg kunne ikke være sikker på om den var funnet i Norge, eller om

den var tatt med hjem. Oscar hadde vært sjømann, så her var det flere muligheter for hvor den kom fra.

En del år senere ga jeg denne dolken til Aust-Agder-Museet i Arendal. Det var ikke med lett hjerte jeg gjorde dette. Jeg fikk imidlertid så god hjelp både på Aust-Agder-Museet og på Aust-Agder-Arkivet at jeg måtte bygge opp en viss posisjon for å sikre meg videre hjelp. Jeg fortalte med store bokstaver hvor gavmild jeg hadde vært, slik at saken ikke skulle gå helt upåaktet hen. Fylkesarkivar O. A. Aalholm var imidlertid litt irritert for at jeg ikke fikk et pent takkebrev fra Museet for denne eksklusive gaven!

Fig. 1. Brevskrin laget av eksotiske tresorter ombord i bark «Congo» av Grimstad på reise i Stillehavet meget tidlig på 1900-tallet. Symbolet for «Tro, Håp og Kjærlighet» fikk sjømannen til å tenke på de hjemme. Foto: Johan Anton Wikander.

Min bestefar, Johan Weidmann Bie (1881 – 1963), hadde seilt mange år i farvannet ved Australia og New Zealand. En gang hadde han vært på villsvinjakt i Australia. Det var sikkert noen villsvin som engelskmennene hadde innført, for opprinnelig var det nok ikke villsvin i Australia. Han tok med seg hjem en villsvintann, for villsvin var det ikke hos oss i Bieskauen og oppe i Fjæreheia. Denne villsvintanna fikk jeg, og det var spennende å holde en tann til et villsvin som hadde levd i Australia, helt på den andre siden av jordkloden!

Bestefar hadde tidlig på 1900-tallet seilt flere år i Stillehavet med bark *Congo* av Grimstad. Skuta var innom en mengde forskjellige øyer og tok ombord kopra. Da hadde han på frivaktene sine laget et fint skrin til brev som han fikk hjemmefra. Han hadde brukt sjeldne tresorter som grodde

på disse øyene. Dette skrinet fikk jeg, og det pusset jeg opp og lakket. Det var så fint å se på dette skrinet som min bestefar hadde laget!

På en av øyene hadde hele mannskapet på *Congo* en gang blitt bedt i selskap hos en prinsesse. De hadde sittet i ring på gulvet på noen matter, og de hadde spist med fingrene av store boller som sirkulerte i den store ringen. Jeg hadde så lyst på et fotografi av denne prinsessen, men det hadde ikke min bestefar. Det var visst ikke et eneste fotografiapparat på hele øya. Denne prinsessen glemte jeg ikke, og jeg var stadig på jakt etter et bilde av en prinsesse fra Stillehavet. Endelig, etter noen år kom jeg i mål. Da fikk jeg et fint bilde av en prinsesse fra Samoa-øyene, se fig. 2.

På noen av disse øyene hilste folk på hverandre ved å gnikke nesene sine mot hverandre. Bestefar fortalt det til meg. Da jeg var liten gutt og var på besøk i Grimstad, hilste vi på hverandre som om vi var på en sydhavsøy. Det var så spennende! På denne tiden gikk det en tegneserie i ukebladet *Hjemmet* som het *Barna på Sydhavsøya*. Hver uke når neste utgave av *Hjemmet* kom ut, måtte min mor lese denne tegneserien for oss gutter. Det var like spennende hver gang å høre om alt det disse guttene opplevd på den andre siden av jordkloden.

Min bestefar hadde også vært på Ny-Guinea. Der hadde han sett en dame som hadde en merkelig hodepynt. En slik hodepynt ble ikke brukt i Grimstad, og den hadde han fått byttet til seg og tatt med hjem. Denne hodepynten fikk jeg.

Jeg fikk bilder, kart, fine postkort og gamle skipsinstrumenter. Jeg fikk gamle bøker, men den gangen likte jeg best bøker med bilder. Da kunne jeg se på bildene og stove meg gjennom billedtekstene, hvis de ikke var for vanskelige. Jeg fikk sverdet til en sverdfisk som en onkel til min bestefar hadde tatt med seg hjem. Dette sverdet hadde en mengde skarpe tenner, og det var virkelig spennende. Vel, «sverdfisk» var ikke det helt riktige ordet. En ekspert, min bror Per Bie Wikander, har en gang sagt til meg at det er sverdet til en sagrokke!

Min oldefar Søren Bie (1850 – 1918) var skipper på farens skute, briggen *Nidelven* av Grimstad. Sist i 1870-årene seilte han til Dover i England med trelast. Her ble han kjent med Caroline Weidmann (1857 – 1928), datter til en skipshandler i byen. De giftet seg i 1878 i St. Mary's Church i Dover, og Caroline kom til Grimstad. Jeg hadde to eggeglass i steintøy med bilde av Dover Castle, det store og fine slottet og festningen som er bygget på toppen av klippene.

Jeg fikk et lite museum på gutterommet mitt. Det ble etter hvert ikke nok plass her til alt jeg samlet, men det gjorde ikke noe. Det var et øde

Fig. 2. Malutras datter, en prinsesse på Samoa-øyene i Stillehavet. Sjømannen likte å ta hjem eksotiske bilder fra de lange reiser. Fotografiet er i fra 1890-årene og digitalt reparert av Knut Brautaset.

loft over hele det store huset vårt. Det var ikke innlagt lys der oppe, men det gjorde ikke noe. Det var vinduer i gavlene, og bare det var lyst ute, kom det nok lys inn på loftet.

Jeg hadde museum oppe på loftet mitt også. Når jeg fikk gamle familieportretter i rammer som var så store at jeg ikke kunne ha dem på gutterommet, måtte jeg ha dem på loftet. Her hang portretter av tippoldefedre i store, sorte rammer, og her hang det bilder av min bestefars brødre som hadde utvandret til Amerika.

På loftet hadde jeg også et fint spyd som de innfødte hadde laget. Det hadde jeg fått av Thaulow Christiansen. Hans far seilte i en årrekke for skipsreder Jørgen Bang (1829 - 1908) og var hans mest betrodde skipper. Fra fjerne strøk hadde skipperen tatt med hjem en mengde eksotiske ting. Han hadde et helt rom fullt! Dette rommet kalte han for «Tollbua». På en tollbu var det mye rart som tollerne måtte undersøke, kanskje var det nødvendig at det ble betalt toll? «Tollbua» var derfor et godt og dekkende navn på dette rommet. Her var det også en kjempestor tann til en elefant som sønnen Thaulow hadde fått. Det var ikke en støttann, men en slik tann som elefanten tygde med. Denne tannen veide sikkert 12 kilo, men den fikk jeg ikke.

Min mor likte ikke at jeg gikk så mye på besøk til gamle. «Du prater hull i hodet på folk!», sa hun til meg mange ganger. «Du er alt for mye

om deg!», var også en setning jeg fikk høre rett som det var. Jeg kom ofte hjem med ting jeg hadde fått og viste tingene stolt frem. Min mor trodde jeg var frekk og tigde, men det gjorde jeg ikke. Jeg bare fortalte hva jeg var veldig interessert i. Ja, og så fikk jeg både det ene og det andre uten at det var nødvendig å tigge!

Eksotiske trær og planter ble også tatt med hjem av våre sjøfolk. I Juskestredet, like ved

Fig. 3. Eksklusive minner fra fjerne farvann, tatt hjem til Grimstad av min bestefar Johan Weidmann Bie. Vi ser en hodepynt som han byttet til seg fra en innfødt dame på Ny-Guinea. Den spisse delen var et «spyd» som hun brukte når hun spiste kokt mat. Vi ser papirkniver laget av leggbein til mennesker, også fra Ny-Guinea. Vi ser en villsvintann fra jakt i Australia. Foto: Johan Anton Wikander.

hotellet, var det tidligere en have. Her var det en gang for lenge siden plantet et valnøttre. Da jeg gikk på Grimstad folkeskole tidlig i 1950-årene, var dette treet blitt svært så stort. På ettersommeren kunne vi skoleelever som bodde på Boddan og på Fladen, plukke valnøtter som var falt ned, når vi gikk til og fra skolen. Disse nøttene var svært gode.

Ut på høsten kom seilskutene våre ofte hjem i ballast. Ballastjord ble lempet på sjøen i god avstand fra havna. Frø og planteløk kunne drive i land på holmer og strender, og den observante observatør kan ennå finne vekster som ikke hører hjemme hos oss fra gammelt av.

Ballastjord kunne også bli brukt til å fylle opp i haver og på veier. «Glassgada» ble fylt opp med ballastjord. Det fulgte med en mengde små kvartskrystaller. De glinset i sola, og «Glassgada» ble navnet på den nye veien. Det gikk mange år, og de som bodde der syntes dette navnet med «Glass-» var vulgært og lite dannet. Bystyret ble engasjert i saken, og Binabbgaten ble det nye navnet. «*Mi i Glassgada* liker ikkje at gada *vår* heider Glassgada», var det vektige argumentet som ble brukt for å få et mer dannet og velklingende navn!

Dr. Coll kommer hjem til meg i 1951

Dr. Coll var fra Arendal og hadde legepraksis i Grimstad. Min far kjente ham fra langt tilbake i tiden, og han var vår huslege. En gang fikk jeg så høy feber at min mor mente det var best at dr. Coll kom hjem til meg og ga meg noe medisin.

Dr. Coll fikk da se mitt lille museum. Der lå det to papirkniver av bein som min bestefar hadde byttet til seg på Ny-Guinea. De var til å åpne brev med. Dr. Coll så disse, og da utbrøt han: «Disse papirknivene er laget av leggbein fra mennesker!»

Nå ble mitt lille museum virkelig spennende. Min bestefar hadde møtt kannibaler da han seilte i disse fjerne farvann. Heldigvis hadde han overlevd, han var ikke blitt spist opp. Det var jeg virkelig glad for!

Museene i Grimstad

Lærerne ved Dahlske skole bygde opp en betydelig samling sist på 1800-tallet. Her var det utstoppede dyr og fugler, det var slanger og øgler på sprit, og det var en mengde insekter. De hadde alle fått en nål gjennom seg, og de sto på rekke og rad i lave trebokser med glasslokk.

Hovedinngangen til skolen var fra Storgata gjennom en fin liten park. Her var to store hvalkjever satt opp slik at de dannet en portal. Noen av

våre sjøfolk som hadde vært på hvalfangst i Sydishavet, hadde tatt disse kjevene med hjem. Kjevene var selvsagt av bein, og de sto ute hele året. De ble etter hvert så medtatt av tidens tann at de måtte tas ned. Det er nå mange år siden.

Skolebestyrer J. Landgraff var meget interessert både i skolen og i samlingene. Han oppfordret energisk byens sjøfolk til å ta sjeldne gjenstander med hjem til samlingene. Museet fikk derfor preg av et «alt-mulig museum».

Min bestefar hadde tatt med hjem en nøtt fra en av øyene i Stillehavet. Den var større enn en kokosnøtt og hadde et meget tykt skall. De egentlige nøttene lå godt beskyttet inni. Når jeg ristet på denne store nøtten, skranglet de mindre nøttene inni slik at jeg hørte det tydelig. Denne nøtten skulle egentlig ha vært gitt til Dahlske skole, men det ble det aldri noe av. Nøtten havnet i stedet i mitt lille museum!

Dahlske skoles museum var til vanlig ikke åpent. Det var på baksiden av hovedbygningen, i første etasje. Jeg var der rett som det var og kikket inn gjennom vinduene. Det var først da jeg begynte på Dahlske skole

Fig. 4. Hovedinngangen til gamle Dahlske skole i Storgaten. Hvalkjevene som danner portalen, er tatt hjem av sjømenn på fangst i fjerne farvann. Foto: Grimstad Adresse-tidende, samlingen av gamle Grimstad-bilder.

i 1955, at jeg fikk en skikkelig omvisning av Kristoffer Bjørklund, min lærer i geografi, historie, naturfag og norsk.

Her sto en japansk kriger i full rustning. I en monter med glass over lå en eksklusiv dolk i slire dekorert med edelsteiner. Her lå en liten medaljone med portrett av legatstifter Peter Dahl (1747 – 1789), og mye, mye annet. Det hele ble overvåket av «Franskmannen». Han sto helt urørlig og sa ikke et ord, han var nå bare et skjelett!

«Franskmannen» kom fra Grimstad Sjømandsskole. Livet til sjøs var farlig, matroser kunne falle ned fra riggen og skade seg stygt. Last kunne også forskyve seg, og mannskap som var i lasterommet, kunne bli skadet. Sjøfolkene måtte derfor kunne en del om anatomi. «Franskmannen» ble gitt til Dahlske skole da Sjømandsskolen ble nedlagt tidlig på 1900-tallet.

Dahlske skoles samlinger var et «alt-mulig museum». Det dokumenterte naturhistorie, dyre- og fugleliv, oldsaker, etnografi og forskjellige sider ved vår kultur. Jeg kom inn i en helt annen verden når jeg var der inne. Jeg fikk et helt nytt perspektiv bare jeg snudde meg litt!

Dahlske skoles gamle hovedbygning strøk med i brann i pinsen 1962. Alle museumsgjenstandene ble reddet. De ble pakket ned og stuert bort. Ingen får lenger se alle de gjenstander som forteller om våre sjøfolks reiser i fjerne farvann til fremmede land og kulturer!

Ibsen- og Bymuseet er yngre enn Dahlske skoles museum og ble etablert tidlig på 1900-tallet. Det ble samlet inn gamle møbler og portretter fra Grimstad-hjem, det ble samlet inn husinventar av forskjellig slag og redskaper og gamle dokumenter. Museet fikk også en egen sjøfartsavdeling med skutemodeller og skutemalerier.

Museet fikk en stor samling av gjenstander som våre sjøfolk hadde tatt med seg hjem. Her var kunstferdige rammer som sjøfolk hadde laget på sine frivakter, eller når de var så uheldige å bli liggende i stilla med sine seilskip. Her var veggfaste skap med glassdører, og på hyllene sto det mengder av boller, fat og mugger med bilder av fremmede byer og bygninger. Alt dette var mye finere og større enn de to små eggeglass med bilder av Dover Castle som jeg hadde i mitt lille museum.

For noen år siden ble de veggfaste skapene med glassdører tømt, og alt som var inne i skapene ble stuert bort på et eller annet lager. Var det virkelig nødvendig å fjerne fullstendig denne del av vår nære historie? Hvorfor skulle vi ikke få et lite glimt av tiden før vi fikk film, televisjon og internett?

Tobias Eilertsen - min lærer i geografi, historie og naturfag

Tobias Eilertsen (1889 – 1971) ble min lærer i 1953 da jeg begynte i sjette klasse på Grimstad folkeskole. Hans undervisning var helt forskjellig fra den undervisning de andre lærerne ga oss elever.

Han gjennomgikk alltid leksene meget grundig. Han snakket i korte setninger så det var alltid lett å følge med. Han fortalte også en hel del som ikke sto i lærebøkene, men som hadde med vårt pensum og vår kultur å gjøre.

Tobias Eilertsen tok også med forskjellige ting som han viste oss. En gang hadde han med et originalt fotografi tatt i 1860-årene av Ole Bull (1810 – 1880) med fiolinen sin. Jeg samlet også på gamle fotografier, og jeg så lenge på dette sjeldne fotografiet før jeg sendte det videre til neste-mann.

En gang hadde han med to bumeranger som var tatt hjem fra Australia. De var brune og laget av en meget hard tresort. De sendte han rundt i klassen slik at vi elever kunne holde i dem. Det var virkelig spennende å holde i disse «våpen» som de innfødte hadde brukt. Jeg slo bumerangene mot hverandre, og da var lyden nesten som om de var laget av metall. Det var fordi tresorten var så hard.

Han hadde også et stort strutsegg. Det var helt hvitt og nesten som en litt stor ball. Det var malt et bilde av Cape Town og Table Mountain på egget, og i forgrunnen så vi den store havna med mange skuter som lå for anker. Farvene som var brukt på dette maleriet, var så fine og klare på den helt hvite bakgrunnen!

Grimstad folkeskole hadde en stor modell som viste solsystemet. Sola var selvsagt i sentrum. På denne modellen kunne planetene gå i bane rundt sola ved hjelp av et sinnrikt system med stenger og tannhjul. Disse tannhjulene var visst rustet helt fast, for modellen virket ikke slik som den skulle. Det gjorde ikke noe, for Tobias Eilertsen viste med pekefingeren sin hvordan banene ville ha vært hvis tannhjulene bare hadde virket.

De ytterste planetene var ikke med på denne modellen. Det gjorde heller ikke noe, for deres tannhjul ville selvsagt ha vært rustet helt fast de også. Tobias Eilertsen viste med pekefingeren også banen for disse ytterste planeter. Mange år senere var jeg i Bath i England og besøkte The Herschel Museum of Astronomy. Der var det også en slik mekanisk modell av solsystemet vårt, og jeg fikk vite at den het et planetarium.

Tobias Eilertsen likte virkelig godt å fortelle oss om de store sjøfarere. Han var begeistret for portugiseren Bartholomeu Diaz som i 1486 seilte helt til det sydligste av Afrika. Han var også meget begeistret for Vasco

da Gama som fant sjøveien til India i 1498. Tobias Eilertsen ble helt høytidelig i stemmen når han fortalte oss om disse store sjøfarere.

Han var også meget begeistret for Fernando Magellan. Han ledet den første jordomseilingen i årene omkring 1520. Vi måtte absolutt ikke tro at han da rundet Kapp Horn. Han seilte gjennom Magellanstredet, nord for Ildlandet og syd for Patagonia. Det var ofte snakk om Kapp Horn da jeg var gutt, og i dette fjerne farvann måtte vi elever ha geografien helt klart for oss. Vel, i Grimstad snakket vi på denne tiden helst bare om Hornet.

Tobias Eilertsen var ikke fullt så begeistret for Christopher Columbus, for han var jo en konkurrent til vår egen Leiv Eriksson når det gjaldt oppdagelsen av Amerika. Maureren Djebel al Tarik var Tobias Eilertsen av en eller annen grunn meget begeistret for, selv om han ikke var noen stor sjøfarer. Han greide da i år 711 å sette over Gibraltarstredet med sin hær.

Norge hadde «kolonier» i fjerne farvann. Bouvetøya og Peter I's øy i Sydishavet var norske, selv om det er så værhardt på disse to øyene, at det ikke kan bo folk der. Det fikk vi rett og slett banket inn i hodene våre. Jeg satt igjen med det inntrykk at Norge var en kolonimakt nesten på linje med Storbritannia!

Grimstad var en sjøfartsby, og alle visste at sjøen kunne være farlig og ta liv. Jeg har både en oldefar og en tippoldefar som har omkommet på sjøen. Tobias Eilertsen fortalte oss også med alvorlig stemme om nødsignalet «SOS». Han fortalte at det var engelsk og betydde «Save our Souls» - Frels våre Sjeler. Dette var en kunnskap som alle vi fra Grimstad måtte ta med oss ut i verden.

Silver Leaves from Table Mountain

Cape Town var en viktig havneby for alle som seilte på *Østen*. Her måtte seilskutene ofte inn og få forsyninger både på turen østover og på hjemturen. Ved Cape Town er det et stort fjell. Det er helt flatt på toppen og med bratte skrenter ned mot lavere nivå. Fjellet heter Table Mountain etter sin karakteristiske form.

I de bratte skråningene vokser det en spesiell type rhododendron. Den har det latinske navnet *Leucodendron argenteum*. Det latinske «argentum» betyr *sølv* , og det ble brukt i det latinske navnet på busken da bladene er dekket med meget lyse og tynne hår. Bladene er tykke og meget holdbare. De fikk navnet «Silver Leaves».

I Cape Town, nede i havneområdet, var det en del kunstnere som malte dekorative bilder på disse bladene. Det kunne være et portrett av en seilskute, et flagg eller en dekorativ fremstilling av et skutenavn.

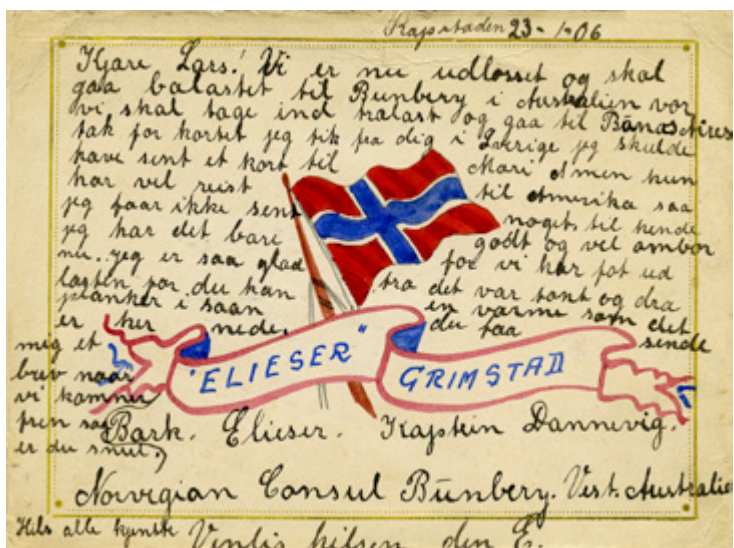

Fig. 5. En hilsen fra Kapstaden i 1906. Hilsenen er fint dekorert med det norske flagg og en hilsen fra «ELIESER» av Grimstad. Foto: Knut Brautaset

Fig. 6. Den andre halvdel av kortet som er vist i fig. 5, fint dekorert med et Silver Leaves som viser portrett av bark «ELIESER» av Grimstad. Delvis skjult av dette portrettet, er det på flere Silver Leaves skrevet en «HILSEN FRA KAPSTADEN». Foto: Knut Brautaset

Sjømennene kunne bestille et Silver Leaves-kort med et motiv som de syntes om. Det ble pent montert i et kort, og sjømannen kunne sende det hjem i en lukket konvolutt eller han kunne ta det med hjem som en gave.

Et slikt Silver Leaves viser bark *Elieser* av Grimstad, skipper var Mathias Dannevig som bodde i Grimstad. Det er datert Kapstaden den 23. januar 1906 og sendt hjem til «Lars» ifra «E». Vi får vite at skuta nå har losset og skal gå i ballast til Bunbery helt sydligst på vestkysten av Australia. Der skal *Elieser* ta ombord trelast og gå til Buenos Aires. Vi må forstå den øvrige teksten slik at skuta hadde kommet til Kapstaden med trelast fra Sverige. Vi får vite at det var tungt å «dra planker i saan varme som det er her nede».

«E» forteller at han gjerne skulle ha sendt et kort til Mari også, «men hun har vel reist til Amerika saa jeg faar ikke sendt noget til hende». Kortet er todelt med tekst og et fint tegnet norsk flagg på den ene delen, se fig. 5 Den andre delen har et knippe på fire Silver Leaves, et fint portrett av skuta, og en delvis skjult tekst «HILSEN FRA KAPSTADEN», se fig. 6.

Et annet Silver Leave-kort viser skonnertskipet *Neptun* av Arendal med unionsflagg og fint dekorert tekst «LANGT BORTE MEN IKKE GLEMT», se fig. 7. Her er ingen tekst på kortet, så det har åpenbart opprinnelig fulgt med et separat brev som er kommet bort.

Jeg fikk med nød og neppe kjøpt disse to Silver Leaves gjennom en referanse i postkortsamler-miljøet tidlig i 1980-årene. De var ikke billige! Rimeligvis kommer de fra samme familie, men jeg torde ikke begynne å spørre om proveniens etc. Selgeren kunne da ha blitt betenkt, og så hadde det ikke blitt noen handel!

Vi ser et tredje Silver Leaves i fig. 8. Det viser barken *Sara* i Kabbe Bay. Vi ser i bakgrunnen det karakteristiske Table Mountain. Det er sendt til «Bästa Ragnhild» fra Delagoa Bay den 11. april 1909. Det er sendt som «En Hälsning från Carl, Capstan».

Carl forteller at han har kjøpt dette «silver-blads kortet» i Capstaden. Han garanterer at «*det är riktigt målat. Bärgerna som du ser är Taffel Bär-gen, där nedan för ligger Capstaden*». Det var viktig for sjømennene å gi slike detaljerte og korrekte opplysninger til de hjemme slik at de også lærte noe. Slik var det for svenske sjømenn, og slik var det for norske.

Sjømannen Carl er svensk, men skuta *Sara* er norsk, og kapteinen heter O. Nielsen. Carl forteller nemlig at de hjemme må sende neste brev til «Norsk Konsul Cape Haitien, Haiti, West Indien». Det var helt vesentlig for sjømenn å gi opplysninger om neste havn. Vi finner lett ut ved hjelp av de detaljerte Veritas-registrene som er trykt, at *Sara* var fra Fredrikstad.

Fig. 7. Silver Leaves som viser skonnertskipet «Neptun» med norsk unionsflagg. Det er sendt hjem med en forsikring om «LANGT BORTE MEN IKKE GLEMT». «Neptun» er ifølge Veritas-registrene fra Arendal, reder Ths. S. Falck. Foto: Knut Brautaset

Den 13. juli 1991 var det auksjon på Klingremoene etter «Maddi». Hun drev i en årrekke kolonialbutikken Pless-Holst i Skolegaten like vis-à-vis Apoteket. Hennes navn var egentlig Margit Rasmussen, men hele Grimstad kjente henne bare som «Maddi». Hennes foreldre var Malene og Ingvald Rasmussen.

Jeg fikk kjøpt en del postkort, og blant disse var det et Silver Leaves. Jeg har av og til virkelig flaks! Det er litt skadet, men det har et fint bilde av unionsflagget og en «HILSEN FRA AFRIKA». Det er sendt til «Kjere Moder» som en julehilsen, men uten noen dato eller årstall, se fig. 9.

Det er tydeligvis Ingvald som skriver hjem til sin hustru og ønsker «Fredelig Jul, en saadan Glede hvor du kan høste en uforglemmelig Salighed. Den kan Du finde der nest ved Krybben hvor Jesus-Barnet os smiler til».

Kanskje har Ingvald skrevet dette i rom sjø? Livet til sjøs kunne være farlig. Det finnes det mange eksempler på. Sjømannen visste ikke sikkert hva som kunne skje den neste dag. Det var kapteinens oppgave også å holde andakter for mannskapet. Jeg har i min samling flere andaktsbøker der skipperen har skrevet både sitt navn, dato og årstall.

Fig. 8. Silver Leaves med fint dekorert skipsportrett av bark «Sara» av Fredrikstad. Kunstneren har også malt et prospekt der vi ser «Sara» for anker i forgrunnen og det mektige Table Mountain i bakgrunnen. Foto: Knut Brautaset

Kittel Ommundsen førte briggen *Mentor* av Grimstad sist på 1800-tallet. Hans hustru var en nær slektning av meg, og jeg har fått et Silver Leaves som han sendte hjem som «Erindring til min kjære Hustru». Da han skrev dette, var han i rom sjø i «Sydatlanterhavet», og det var den 23. juli 1888. Han kom i havn i «Capstaden» tre uker senere, den 14. august 1888. Da fikk han sendt sin hilsen hjem, se fig. 10.

Sølvbladet, hvor er det blitt av? Kanskje har en slektning tatt det ut og rammet det inn? Kanskje er det blitt ødelagt eller rett og slett kommet bort? Dette vet vi ikke sikkert. Det vi vet, er at det har hatt et fint portrett av skuta. Like ved der sølvbladet sto, er det skrevet: «MENTOR af Grimstad. Capt. Omundsen 23de July 88».

Et Silver Leaves var en eksklusiv hilsen hjem til Norge. Det ble malt og dekorert av en kunstner, og det har helt åpenbart kostet adskillig mer enn et vanlig postkort. Den sjømann som kjøpte et Silver Leaves, har åpenbart sittet i gode kår. Når det gjelder Kittel Ommundsen, kan vi i denne sammenheng nevne at han tidlig i 1890-årene bygde et staselig hus på Biesletta like øst for Grimstad. Han kalte sin plass for «Grønli», se fig. 11.

Fig. 9. Silver Leaves med det norske unionsflagget og en «HILSEN FRA AFRIKA», sendt hjem til Klingremoens ved Grimstad sist på 1800-tallet.

Foto: Knut Brautaset

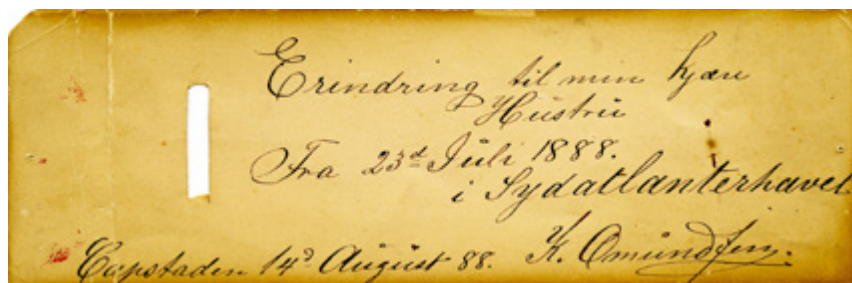

Fig. 10. Silver Leaves sendt hjem til Grimstad i 1888 av Kittel Ommundsen, skipper på bark «Mentor» av Grimstad. Sølvbladet med portrett av barken, er kommet bort i årenes løp. Kortet der det var montert, er heldigvis bevart. Foto: Knut Brautaset

De eksotiske minner fra fjerne farvann

Svein Wirak var min gode lekekamerat da jeg bodde på Langsæodden i Arendal. Vi begynte begge i samme klasse på Byens skole i 1948. Han hadde en onkel som var misjonær på Madagaskar. Han hadde tatt hjem eksotiske ting fra misjonsmarken. Det var spyd med farverige bånd, og det var klær og tepper i sterke og fine farver.

Fig. 11. Huset som Kittel Ommundsen bygget tidlig i 1890-årene på Ytre Bie like øst for Grimstad. Huset er meget staselig og i tidens populære sveitserstil. Kittel ga plassen navnet «Grønli». De skipper som sendte hjem Silver Leaves fra Cape Town, satt åpenbart i gode kår. Foto: Tatt 1914 av Oscar Grønli, sønn til Kittel.

Alt dette lå på et lite kott hjemme hos Svein. Vi lekte av og til inne hos ham, og da forsøkte jeg alltid å få sett litt på disse sjeldne tingene. Jeg grublet på hvordan de innfødte hadde brukt alt dette. Min konklusjon var at de måtte ha vært brukt i opptrinn og ved seremonier.

Det sjeldne spyd som jeg fikk i Grimstad noen år senere, hadde sikkert vært brukt på samme måte selv om det ikke hadde slike fine bånd. Det kom jeg til etter at jeg hadde grublet en god del på dette også.

Det var ikke noe system i alt det som ble tatt hjem. Det var fragmenter som fortalte om kulturer og land som var fremmede for oss her hjemme, fragmenter som ble oppfattet som sjeldne og interessante. Det er et «alt-mulig preg» over det som våre sjøfolk tok hjem!

SELSKAPET FOR GRIMSTAD BYS VEL

Styrets årsberetning for perioden 27.april 2019- 25.april 2020.

På grunn av den meget spesielle corona-situasjonen med en verdensomspennende epidemi, fikk vi ikke anledning til å avholde Generalforsamlingen i 2020 som planlagt.

Vi bestemte i styret at Generalforsamlingen skulle utsettes til 03.09.20 for å se om corona-epidemien da var under kontroll, det var den ikke, det er ikke anledning til å avholde møter med mer enn 20 deltakere, i tillegg er møtelokalet på Ungdomskolen stengt av kommuneoverlegen.

Det er derfor pga. denne meget spesielle situasjon besluttet at Generalforsamlingen ikke avholdes i 2020. Det innebærer at alle valgte representanter og råd fortsetter til neste Generalforsamling i 2021.

Jeg skriver i dag en årsberetning, det er også blitt laget regnskap samt årsrapport fra Skjærgårdskomteen.

Det er blitt avholdt 6 styremøter og har hatt 10 saker til behandling i tillegg til en rekke referatsaker. Styret har også deltatt aktivt i flere reguleringsplaner og planarbeid i Grimstad kommune.

Ingen store saker har vært gjenstand for krevende avgjørelser siste året. Marivold camping har vi nå etablert et tett samarbeid med i håp om at forholdene rundt campingdriften skal kunne fungere tilfredsstillende til beste for både driver og Byselskapet. Vi har hatt flere møter med hver våre advokater til stede, referater og rapporter er laget og premisser for videre drift diskuteres fortløpende. Det er nå knapt 5 år til kontakten utløper, og vi håper å få på plass retningslinjene / forslag på ny kontrakt i god tid før utløpsdato.

På Postmannslaget har vi investert en del, bl.a. ny varmevifte. Dessverre er ikke leieinntektene i år gode pga. corona-situasjonen, heller ikke vaffel-salget har kunnet pågå som vanlig.

Gittas hus fungerer utmerket som utleieobjekt, samarbeidet med de ansvarlige drivere av stedet går helt fint.

Antall medlemmer pr. 31.12.19 er 803, hvorav 88 livsvarige medlemmer og 136 hustandsmedlemmer.

ÅRSBERETNING FRA SKJÆRGÅRDSKOMITEEN

For perioden april 2019 til mai 2020

Komiteen har i denne perioden bestått av Bjørn Bergshaven (formann), Jan Ivar Olsen, Morten Steen Jacobsen, Alf Jensen, Erling Vik (sekretær), Knut Skår Knutsen, Pål Reidar Svendsen, Roar Ousland, Even Olsen, Øystein Salvesen og Øivind Simonsen. Formannen har som vanlig deltatt i Byselskapets styremøter.

Første programpost på første møte i Skjærgårdskomiteen den 7. mai var konstituering. Bjørn Bergshaven ble gjenvalgt som formann og Erling Vik som sekretær. Det er gjennomført to møter i Skjærgårdskomiteen og avholdt flere dugnader.

Hovedoppgaven for skjærgårdskomiteen har vært vanlige skjærgårdsaktiviteter og utplassering av nye skilt på flere av Byselskapets holmer. To nye stativ til nye opplysningsskilt på Indre- og Ytre Maløya er montert. Rydding og merking av stier på Herøya, Indre- og Ytre Maløya.

Nytt opplysningsskilt i Dynamittbukta og Betjenterbukta er satt opp. Marivoldbukta er blitt lys og mer åpen, takket være Round Table og Bygartneren. Flere stabbestein er på plass.

Skjærgårdskomiteens skiltkomité ved Roar Ousland har produsert og satt ut nye opplysningsskilt på Binabben og på Marivold. Broa over Sundet, Rønnes - Marivold ble ved juletider forsterket. 7 pæler er skiftet samt et kryss-stag og en tverrbjelke. Rekkverket er skrudd sammen med flere hundre skruer. Broa tåler ikke unødig belastning, så det er satt opp skilt i begge ender med forbudt for hest og motorisert kjøretøy. Under broa er det satt opp skilt om maks 3 knop. Alt dette arbeidet er utført med midler fra Fylkeskommunen.

Inneværende år har vi fått tilsagn om tilskudd til erosjonssikring av gressletta på Ytre Maløya.

*Skjærgårdskomiteens opplysningsskilt som er plassert i Marivoldbukta.
Foto: Roar Ousland*

Toaletter

Det er Skjærgårdstjenesten i Grimstad kommune som tar seg av alle toalettene når det gjelder rengjøring og tilsyn gjennom sommersesongen. Det er ingenting spesielt å rapportere, toalettene ser ut til å fungere fint.

River på badestrendene

20 river til badestrendene blir samlet inn hvert år og utplassert før sesongen starter.

Bygartner/Skjærgårdstjenesten

Skjærgårdstjenesten og Bygartneren utfører betydelig arbeid på eienommene våre.

Slår ned nye og fjerner gamle fortøyningsbolter. Setter ut bord og lager benker og rydder utsiktspunkt. De har også hjulpet med fjerning av ilanddrevet flytebyggrest. Skjærgårdstjenesten har satt opp to nye griller, en i Marivoldbukta og en på Gulodden.

Ryddeaksjoner av lag og foreninger

Grimstad Rotary har som tidligere år ryddet fra Taget til Jan Jensens brygge på indre Maløya.

Grøm Rotary har ryddet på Teistholmen.

Round Table har ryddet vegetasjon i Marivoldbukta.

På Groos er det Grimstad Seilforening som er ansvarlig for å holde området ryddig.

Binabben fremstår som et fint friluftsområde som er mye besøkt.

I Kjellvika er det Bie Vel som holder det ryddig og fint.

Som vanlig må vi takke alle dere som på en eller annen måte er med på å bidra til at friluftsområdene våre fremstår ryddige og fine. Ikke minst takker vi Bygartneren og Skjærgårdstjenesten i kommunen samt Kystlaget Terje Vigen for et godt samarbeid.

Skjærgårdskomiteen i Byselskapet

Mai 2020

interoptik

Holvik

Storgt. 17, 4876 Grimstad
holvik@interoptikk.no

ODDEN GULLSMIE A/S
4892 Grimstad
Tlf.: 37 04 15 59
oddengullsmie@gmail.com

AGDER Musikk

INGEMAN STAD

Vossgate 1 - 4878 Grimstad
Telefon: 37 04 05 42
post@agdermusikk.no

Joh. Gundersen a/s

GULLSMEDFORRETNING
EGET VERKSTED
TLF.: 37 04 06 49
STORGATEN 29, GRIMSTAD
gullsmedjg@gmail.com

grimstad optikk

Grimstad Adressetidende.

AVISEN FOR GRIMSTAD

www.gat.no

Telefon sentralbord: 37 25 80 00

Rådgivende ingeniører: Byggsak

Achilles

HÅNDSYDDE SKO & BRUKSKUNST

HAR NÅ FÅTT TE

KIRKEGATEN 1, 4878 GRIMSTAD

www.achilles-sko.no

MOBIL 906 09 920

MAN., TIRS., ONS., FRE. 10 - 14 • TORS 14 - 17

SOMMER:
LØR. 10 - 13

Kulturhuset Legesenter

Storgt. 33 - 4876 Grimstad

Telefon: 37 25 28 28 - Telefax: 37 25 28 29

Helsebutikken

i Grimstad

Storgt. 31

4876 Grimstad

Tlf: 37 04 94 08

post@helsebutikkenigrimstad.no

www.helsebutikkenigrimstad.no

Grimstad kiropraktorklinikk

Fokussenteret, Storgaten 90

*Vi hjelper deg med dine
ledd- og muskelplager*

Online timebestilling: www.etlivibevegelse.no

Tlf: 37 04 46 88

Br. Rislå Tellefsen

“GRØNNSAKSBUA”

Oddensenteret

Mobiltilf.: 906 86 955

Kjøp forsikring hos Sparebanken Sør

BESTE
REISEFORSIKRING
FLERE ÅR PÅ RAD

Vi sørger for at du får de forsikringene du trenger gjennom vårt eget forsikringsselskap, Frende Forsikring.

Ta kontakt med en av våre rådgivere i Grimstad eller kjøp direkte på sor.no/forsikring

 FrendeForsikring

 SPAREBANKEN SØR

HUSFLIDSTUA

Godt utvalg i garn.

Alt til Åmlibunaden. Mann og dame.

Vi tar syoppdrag.

Storgt. 32, 4876 Grimstad

Telefon 37 04 89 14 • husflidstua@live.no

Hesnesveien 160

4885 Grimstad

Tlf: 37 25 17 50

post@hesnesgartneri.no

www.hesnesgartneri.no

Øystein Pettersen klær

-Moteklær for herre og ungdom-

Storgaten 19, Grimstad

Nottos Pølser

Fortsatt like lange på begge sider

Boks 134 - 4891 Grimstad

Møbler til hele hjemmet!

GRIMSTAD

Følg oss på

Adr: Bergemoveien 40, Tlf: 370 41 140 | www.fagmobler.no

SMAG&BEHAG

GRIMSTAD

STORGATEN 14 – TLF. 370 40 900

KONTAKT@SMAG-BEHAG.NO – WWW.SMAG-BEHAG.NO

Adresse Bark Silas' vei 4876 Grimstad
Telefon 37 25 86 00

Storgata 33, 4876 Grimstad
Tlf: 37 25 82 50
www.eiendomsmegler1.no

Storgata 33, 4876 Grimstad
Tlf: 02002
www.sr-bank1.no

STRANNA AS

Økonomisk Rådgiving

Odd Petter Birkeland
Grimstad – Tlf. 982 07 005
E-post: opb@strannaconsult.no

riips

Storgata 23
4876 Grimstad
37 04 04 80
post@riips.no

UNNI STORM
GULLMED

VELKOMMEN TIL GULLSMEDEN

- Reparasjoner
- Spesialarbeider
- Fetting av stener
- Restaurering av smykker
- Design for deg
- Omsmelting av gammelt gull
- Taksering/ forsikringstakst
- Graving

25 ÅRS ERFARING SOM GULLSMED

Gullmed Unni Storm-Johansen AS • Storgaten 28 • Grimstad • e-post: unni@usj.no

MAD & LEVEN

Apotekergaarden

~ kro & kneipe ~

SKOLEGATEN 3 (MIDT I GÅGGA) TLF. 37 04 50 25
APOTEKERGAARDEN.NO

Trip Advisor

MENY

OVNSBART
BREIFLÅD
GILLET ISHAUS-
RØVE
BRAISERT
LAMMESKANK
SPRØSTET
ANDERST
GRILLET LOKAL
HERREFORD KJØTT
HJEMMELAGDE
BURGERE
ITALIENSK
PIZZA

APOTHEK

Altid
enke Apotekergaard

04733 likes

Havets delikatesser

Vi produserer egne fiskekaker,
fiskeboller og fiskesupper

Vi leverer skalldyrbord

Fagkunnskap - god rettleiding

Vi har snøkrabbe!

FiskernesSalgslag

Torskeholmen, Grimstad

Tlf. 37 04 02 01

www.fiskernessalgslag.no

Åpningstider: Mandag-fredag 10-17 Lørdag 10-14

Autorisert regnskapsfører – Medlem av NARF

Tlf: 47 47 17 00 | www.bedok.no

Bergmoveien 40, 4886 Grimstad

Telefon: 37 25 82 82
e-post: felles.grimstad@xl-bygg.no

LANDVIK HISTORIELAG

- Bonde og menneske. Knut Hamsun.
- Midt i vår verden. Landvik kirke 175 år.
- Med sol over skogkledte lier.
- Gull i strupen, sølv i jorda. De syngende bønder.
- Liv og Lagnad i Landvik.
- Nytt “Liv i Landvik.”
- Vandring ut.
- Landvik bygda vår.

FÅES KJØPT I BOKHANDELEN

 ADVOKATFIRMA
FOLKMAN & CO

ANDERS FOLKMAN
ADVOKAT

 ADVOKAT

LARS THS. RODVELT ^(H)

Telefon: 952 26 869
Skolegaten 6, 4876 Grimstad

www.advokatrodvelt.no

BERGS HÅR HESTETORGET

inneh: Liv Berg

Storgaten 33
4876 Grimstad
370 49 100

VI KAN BIL!

JP &

Thygesen AS

BIL & KAR. VERKSTED

LILLESANDSVN. 29, 4877 GRIMSTAD

TLF. 37252930 www.jpthygesen.no

FARGERIKE
Grimstad

Odden 4, 4876 Grimstad
grimstad@fargerike.no
www.fargerike-grimstad.no

Besøk vår helt nye butikk i Odden 4 og se vår unike sammensetning av varer og tjenester!

Hos oss får du:

- Maling
- Parkett og laminat
- Vinylstav og gulvbelegg
- Måltilpasset solskjerming
- Tapet
- Tepper
- Interiør- og gaveartikler
- Gardiner
- Egen systue
- Interiørkonsulenter
- Malere og gulvleggere

REMA 1000

GRØM

bare lave priser

Telefon: 37 04 54 70

Tannlege MNTF

Fredrik Fæster-Granhaug

Grimstad kulturhus

Storgt. 33, 3. etg. 4876 Grimstad

Tlf: 37 04 01 58 | Fax: 37 04 55 84

Grimstad

Odden • Tlf: 37 04 14 00 • grimstad@sport1.no

industriTRE as

CHR REPSTADS SØNNER AS

DIN LOKALE BILFORHANDLER

Arendalsveien 74, 4878 Grimstad

peugeotgrimstad.no

Tlf. 37 25 61 70

Salg av nye og brukte biler • Periodisk kjøretøykontroll
Verksted • Delelager

Fevik Steinindustri a/s

Moy Moner - 4870 Fevik - Tlf.: 37 04 72 31 - fevik.stein@online.no
Postadresse: Postboks 11, 4889 Fevik

– IKKE BARE GRAVSTEIN!

- SKIFER/GRANITT –
- PLATER UNDER / FORAN OVN –
- KJØKKENBENKPLATER –
- STEINPLEIEMIDLER –
- GRAVLYKTER OG LYS –
- M.M. –

ET NATURPRODUKT

*Din egen
eplemost*

*K.G. Puntervold AS, Industriveien 6,
Østerhus Næringspark.
www.puntervoldigrimstad.no*

PUNTERVOLD
I GRIMSTAD
- Naturlig eplemost i generasjoner

SIVILARKITEKT

MNAL

PAAL MALDE

BERGSHAVEN

Bakeri og Konditori

Adresse: Storgt. 21, 4876 Grimstad. Tlf: 37 04 04 46

UGLAND

Grimsta
Bådsenter
– vi skaper båtdrømmen!

www.gbaad.no • tlf: 37 04 13 58

Montréal

Grimstad

e-post: grimstad@monter.no

Åpningstider: Man-fre: 07-18 Lør: 09-15

Hestetorvet

VASK & RENS

KULTURHUSET – STORGATEN 33 B, 4876 GRIMSTAD – TLF.: 37 04 41 11

**PLANTESKOLE
OG UTEMILJØ**

Bergeveien 8, 4886 Grimstad | www.odegardens.no

eLON

Bergemoen

ØSTERHUS GRUPPEN AS

 ØSTERHUS
ELEKTRO AS

 ØSTERHUS
RØR AS

 ØSTERHUS
DATA & SIKKERHET AS

 ØSTERHUS
VARMEPUMPER

400 01 522

WWW.ØØØØ.NO

- EU-KONTROLL
- SERVICE
- BILELEKTRISK
- AUTOMATGIRSERVICE
- AC/KLIMA
- SKADETAKSERING
- OPPRETTING
- LAKKERING
- BILGLASS
- LEIEBIL

Kontakt oss –
et verksted med
lang erfaring og
gunstige priser

AUTO REP AS

AUTORISERT BILVERKSTED

Lillesandsveien 3 – 4876 Grimstad • Tlf 37 04 05 32 • post@autorep.as

TA KONTAKT MED FAG- HANDLEREN INNEN BILDELER

- Batteri
- Bilstereo
- Bremsedeler
- Clutch
- Drivledd
- Dynamo
- Eksosdeler
- Filter
- Forstilling
- Olje
- Støtdemper

BEMA

Vardegaten 17. 4876 Grimstad

Tlf 37 25 29 50 www.bema.no

GRIMSTAD TØMRERSERVICE A/S

www.grimstadts.no - 916 87 181

Ps Anlegg

✉ **post@psanlegg.no** ☎ **95 00 33 33**

Vik 3, 4885 Grimstad www.psanlegg.no

**Kommer
i salg
høsten
2020**

